

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลของงานวิจัย เรื่อง “รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง” ผู้วิจัย ได้ทำการศึกษาค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้มาและได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปแบบบรรยายและพรรณนาความ การวิจัยรูปแบบเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) พบว่า

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Documentary research) และจากการสัมภาษณ์ตัวบุคคลแบบเจาะลึก (In-depth interview) และจากการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) ผู้วิจัยทำการแบ่งกลุ่มในการสัมภาษณ์ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) ออกเป็น ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มพระสังฆาธิการ จำนวน ๕ รูป กลุ่มพระธรรมทูต จำนวน ๑๕ รูป กลุ่มข้าราชการและประชาชนที่เกี่ยวข้อง จำนวน ๕ คน รวมทั้งสิ้น จำนวน ๒๕ รูป/คน และทำการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussions) จำนวน ๑๑ รูป/คน โดยการเลือกแบบเจาะจง เมื่อผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลเสร็จแล้ว ได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงบรรยายและพรรณนาความ ผลการวิจัยรูปแบบเชิงคุณภาพ ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ตามขั้นตอน ดังนี้

จากการศึกษาวิจัย เรื่อง “รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง” ผู้วิจัย ทำการเก็บข้อมูล ๑) เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง ๒) เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัญหาทั่วไปที่ส่งผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง และ ๓) เพื่อนำเสนอรูปแบบและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง ในประเด็นนี้ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants Indicators) จากผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและมีการนำรูปแบบวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทองไปใช้จริง โดยแบ่งผลของการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ เป็น ๖ ส่วน ดังนี้

๔.๑ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๔.๒ วิเคราะห์ปัญหาทั่วไปที่ส่งผลต่อคุณภาพ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง

๔.๓ รูปแบบและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีคุณภาพ เพื่อนำมาเป็นแนวทางการเผยแผ่ของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง

๔.๔ สรุปการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก

๔.๕ ผลการวิจัยสนทนากลุ่มเฉพาะ

๔.๖ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

๔.๑ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีความเจริญรุ่งเรืองอย่างมากในชมพูทวีป จนหลังจากที่พระพุทธองค์ทรงปรินิพพานแล้ว เหล่าพระสงฆ์สาวกต่างก็ได้ช่วยกันเผยแผ่พระพุทธศาสนาเรื่อยมาจนถึงสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช พระองค์ทรงให้การอุปถัมภ์การทำตติยสังคายนา ครั้นเสร็จแล้วได้อาราธนาให้พระโมคคัลลีบุตรติสสะเถระเลือกสรรพระอรหันต์ส่งไปเผยแผ่พระพุทธศาสนายังนานาประเทศ จำนวน ๙ สาย เมื่อ พ.ศ.๓๐๓ พระพุทธศาสนาจึงได้แพร่หลายออกไปนอกประเทศอินเดียแต่ครั้งกระนั้น โดยพระโสณเถระกับพระอุตตรเถระ ได้เป็นหัวหน้าพระธรรมทูตมายังดินแดนสุวรรณภูมิ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยก่อนนั้นได้ทำกันหลายรูปแบบ ได้แก่ การปฏิบัติตนที่น่าเลื่อมใส การสนทนา การแนะนำ การตอบปัญหาข้อข้องใจ และการแสดงธรรมไปตามลำดับ โดยที่พระพุทธเจ้าทรงประทานหลักการเผยแผ่ให้พระสาวกยึดถือเป็นหลักปฏิบัติว่า ให้แสดงธรรมมีเหตุมีผลสัมพันธ์ต่อเนื่องกันไปโดยลำดับ ชี้แจงให้เข้าใจในแต่ละแง่แต่ละประเด็น แสดงธรรมด้วยจิตเมตตาอนุเคราะห์มุ่งจะให้ประโยชน์แก่ผู้ฟัง ไม่แสดงธรรมเพราะเห็นแก่ลาภสักการะ แสดงธรรมไม่ยกตน ไม่เสียดสีชมผู้อื่น

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา นับแต่พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศไทยในราวพุทธศักราช ๕๐๐ เป็นต้นมาพระพุทธศาสนาก็รุ่งเรืองมาโดยตลอด โดยอาศัยการเผยแผ่ของบูรพาจารย์ผู้แตกฉานในพระธรรมวินัยเป็นกำลังสำคัญในยุคปัจจุบันมีพระนักเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทยหลายต่อหลายรูปที่ได้รับการยอมรับทั้งในประเทศและต่างประเทศ หนึ่งในพระนักเผยแผ่เหล่านั้น พระโพธิญาณเถร หรือที่รู้จักกันทั่วไปในชื่อสามัญว่า “หลวงพ่ocha สุภทโท” นั้น กล่าวได้ว่าเป็นพระนักเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีบทบาท ผลงานโดดเด่นมากที่สุดรูปหนึ่ง เพราะท่านมีเทคนิควิธีการเผยแผ่ที่โดดเด่นเป็นเฉพาะตน มีการยกอุปมาอุปมัยแสดงเหตุผลให้ผู้ฟังเข้าใจได้แจ่มชัด ทำให้หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาขยายกว้างออกไป มีผู้เคารพ เลื่อมใสศรัทธาในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติตามสมควรแห่งการปฏิบัติ นั้น เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มุ่งเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก การเผยแผ่ในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้ามีวิธีดำเนินงานในการประสานมนุษยสัมพันธ์โดยตระหนัก ในเหตุ ๓ ประการอยู่เสมอ และในทุกๆ กรณีที่พระองค์ทรงดำเนินการ คือ

๑) ทรงค้นหาพื้นเพเดิมของเขา

๒) ทรงวิจัยถึงความต้องการของเขา

๓) ทรงรู้วิธีเข้าถึงจิตใจของเขา ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เป็นที่แพร่หลายในบุรพกาล พระสงฆ์สาวกนับว่าเป็นผู้มีบทบาทสำคัญยิ่ง เพราะเป็นส่วนหนึ่งของพระรัตนตรัย เป็นส่วนหนึ่งของพุทธบริษัท และยังถือว่าเป็นองค์ประกอบหนึ่งของหลักการศาสนา ได้จำแนกรูปแบบในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในปัจจุบันไว้ดังนี้

๑) การเทศนาธรรม คือ การแสดงธรรมสั่งสอนตามหลักพระพุทธศาสนา เพื่อให้ผู้ฟังสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ซึ่งวิธีนี้พระภิกษุสงฆ์ใช้ในการเผยแผ่ธรรมเป็นประจำ

๒) ปาฐกถาธรรม คือ การบรรยายธรรมะให้ผู้ฟัง โดยทั่วไปจะยืนและผู้พูดจะต้องมี
ลีลาในการพูด เพื่อโน้มน้าวจิตใจผู้ฟังเป็นพิเศษ เป็นวิธีการที่น่าสนใจ

๓) อภิปรายธรรม คือ การชี้แจง หรือแสดงความคิดเห็นในหลักธรรมข้อใดข้อหนึ่งให้
ผู้อื่นเข้าใจ

๔) สนทนาธรรม คือ การพูดจาหรือในหลักธรรม เพื่อนำไปใช้ในการแก้ปัญหาชีวิตโดย
ยึดหลักทางสายกลาง

๕) การสอนสมถกรรมฐาน หรือวิปัสสนากรรมฐาน คือ การสอนให้นั่งภาวนาเพื่อให้ใจ
เป็นสมาธิและเข้าใจสภาวะตามความเป็นจริงของสังขารตามหลักไตรลักษณ์

๖) การใช้สื่อและอุปกรณ์ประกอบการสอนธรรมะ เช่น การใช้หนังสือธรรมะ
การใช้วีดิทัศน์ คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต ม้วนเทป เป็นอุปกรณ์ในการเผยแผ่ศาสนาธรรม
โดยอาจจำหน่าย แจกจ่ายไปในกลุ่มที่ไม่มีเวลาจะได้ศึกษาธรรมะด้วยตนเอง วัตถุประสงค์สำคัญ
ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนามี ๔ ประการ คือ

๑) เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงและความอยู่รอดปลอดภัยของประเทศชาติ ศาสนา และ
พระมหากษัตริย์

๒) เพื่อส่งเสริมและปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรม และให้คำแนะนำทางจิตใจแก่ประชาชน

๓) เพื่อส่งเสริมความเข้าใจอันดีและความร่วมมือซึ่งกันและกันระหว่างข้าราชการ
ประชาชน พระสงฆ์และผู้นำทางศาสนาในการพัฒนาประเทศและความเป็นอยู่ของประชาชน

๔) เพื่อให้พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาได้มีโอกาสบำเพ็ญสาธารณประโยชน์แก่
ประเทศชาติและพระศาสนาตามสมควรแก่สมณวิสัย พระพุทธเจ้าทรงใช้กระบวนการพัฒนาปัญญา
เป็นสื่อในการถ่ายทอด และกระบวนการพัฒนาทางปัญญานั้นจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยองค์ประกอบทั้ง
สามส่วน ได้แก่ ปัจจกายนอก หรือปรโตโฆสะ คือการกระตุ้น การแนะนำ การสั่งสอน, ปัจจกายใน
หรือโยนิโสมนสิการ คือกระบวนการคิดที่ถูกต้อง และการฝึกอบรมตาม มรรควิธี คือ การฝึกอบรมกาย
อบรมจิต ตามแนวไตรสิกขา

วิธีการสอนในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา นักวิชาการนำเสนอวิธีการสอนในการเผยแผ่
พระพุทธศาสนา ไว้ดังนี้ การสอนศีลธรรมนั้นควรจะเป็น ๓ วิธี ดังนี้

๑) สอนให้เกิดความเข้าใจ

๒) ทำให้ดูเพื่อให้เกิดความเลื่อมใส

๓) มีตัวอย่างให้เห็น ทำให้เกิดความไว้วางใจในการอยากทำงาน

การแสดงธรรมของพระพุทธเจ้าทุกครั้ง ทรงใช้พุทธวิธีการสอนซึ่งมีรูปแบบและวิธีการ
แตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับสภาพสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในขณะปัจจุบัน ทรงเตรียมแผนการสอน
ศึกษาสภาพแวดล้อม วิเคราะห์ผู้ฟัง ทรงมีข้อมูลไว้อย่างพร้อมมูลตั้งแต่ต้นจนจบ ทรงใช้รูปแบบใน
การสอนครบทั้ง ๔ ประการ ดังนี้

๑) สันทสสนา อธิบายให้เห็นชัดเจนแจ่มแจ้ง เหมือนจูงมือไปเห็นกับตา

๒) สมาทปนา ชักจูงให้เห็นจริง ชวนให้คล้อยตาม ยอมรับและนำไปปฏิบัติ

๓) สมุตเตชนา เราใจให้แกลั่วกล้า บังเกิดกำลังใจ ปลุกให้มีอุตสาหะแข็งขัน มั่นใจว่าจะทำให้สำเร็จได้ ไม่หวั่นต่อความเหนื่อยยาก

๔) สัมปหังสนา ชโลมใจให้แช่มชื่น ราเร้ง เบิกบาน ฟังไม่เบื่อและเปี่ยมด้วยความหวัง เพราะมองเห็นคุณประโยชน์ที่ตนจะได้รับจากการปฏิบัติอาชฎกเป็นคำสั้นๆ ว่า แจ่มแจ้ง จูงใจ ปลุกเร้าให้กล้า หรือ ชี้ชัด เชิญชวน คึกคัก และเบิกบาน

วิธีสอนของพระพุทธเจ้า มีหลายแบบหลายอย่าง ที่น่าสังเกตหรือพบบ่อย คงจะได้แก่ วิธีดังต่อไปนี้

๑) แบบสากัจฉา หรือสนทนา วิธีนี้น่าจะเป็นวิธีที่ทรงใช้บ่อยไม่น้อยกว่าวิธีใดๆ โดยเฉพาะในเมื่อผู้มาเฝ้าหรือทรงพบนั้น ยังไม่ได้เลื่อมใสศรัทธาในพระศาสนา ยังไม่รู้ ไม่เข้าใจ หลักธรรม ในการสนทนา พระพุทธเจ้ามักจะทรงเป็นฝ่ายถาม นำคู่สนทนาเข้าสู่ความเข้าใจธรรมและความเลื่อมใสศรัทธาในที่สุด แม้ในหมู่พระสาวก พระองค์ก็ทรงใช้วิธีนี้ไม่น้อย และทรงส่งเสริมให้ สาวกสนทนาธรรมกัน

๒) แบบบรรยาย วิธีสอนแบบนี้ น่าจะทรงใช้ในที่ประชุมใหญ่ ในการแสดงธรรมประจำวัน ซึ่งมีประชาชน หรือพระสงฆ์จำนวนมาก และส่วนมากเป็นผู้มีพื้นความรู้ความเข้าใจกับมีความเลื่อมใสศรัทธาอยู่แล้ว มาฟังเพื่อหาความรู้ความเข้าใจเพิ่มเติมและหาความสงบสุขทางจิตใจ นับได้ว่าเป็นคนประเภทและระดับใกล้เคียงกัน พอจะใช้วิธีบรรยายอันเป็นแบบกว้างๆ ได้

๓) แบบตอบปัญหา ผู้ที่มากถามปัญหานั้น นอกจากผู้ที่มีความสงสัยข้องใจในข้อธรรมต่างๆ แล้ว โดยมากเป็นผู้นับถือลัทธิศาสนาอื่น บ้างก็มากถามเพื่อต้องการรู้คำสอนทางฝ่ายพระพุทธศาสนา หรือเทียบเคียงกับคำสอนในลัทธิของตน บ้างก็มากถามเพื่อลองภูมิ บ้างก็เตรียมมากถามเพื่อข่มปราบให้จน หรือให้ได้รับความอับอาย ในสังคิติสูตร ท่านแยกประเภทปัญหาไว้ตามลักษณะวิธีตอบเป็น ๔ อย่าง คือ

(๑) เอกังสพยากรณ์ปัญหา ปัญหาที่ฟังตอบตรงไปตรงมาตายตัว

(๒) ปฏิปุจฉาพยากรณ์ปัญหา ปัญหาที่ฟังย้อนถามแล้วจึงแก้

(๓) วิภาษพยากรณ์ปัญหา ปัญหาที่จะต้องแยกแยะตอบ

(๔) ฐปณียปัญหา ปัญหาที่ฟังยับยั้งเสีย ได้แก่ ปัญหาที่ถามนอกเรื่องไร้ประโยชน์อันเป็นเหตุให้ยึดเยื้อ ฟังยับยั้งเสีย แล้วชักนำผู้ถามกลับเข้าสู่แนวหรือเรื่องที่ประสงค์ต่อไป

๔) แบบวางกฎข้อบังคับ เมื่อเกิดเรื่องมีภิกษุกระทำความผิดอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นเป็นครั้งแรก พระสงฆ์หรือประชาชนเล่าลือโพนทนาติเตียนกัน มีผู้นำความมากราบทูลพระพุทธเจ้า พระองค์ก็จะทรงเรียกประชุมสงฆ์ สอบถามพระภิกษุผู้กระทำความผิดแล้ว ก็ทรงบัญญัติสิกขาบทข้อนั้นๆ ไว้ โดยความเห็นชอบพร้อมกันของสงฆ์ ไม่ทรงบังคับเอาโดยพลการ

การเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น หากขาดอุปายในการสอนที่ดึงดูดให้ผู้เรียนมีความสนใจได้ การสอนนั้นก็จะไม่ประสบความสำเร็จ หรือเรียกว่าขาดเทคนิคในการสอน ฉะนั้น พระพุทธเจ้าทรงแสดงให้เห็นถึงความเป็นเลิศในการใช้กลวิธีหรือเทคนิคการสอนเป็นอย่างดี ๑๐ วิธีด้วยกัน คือ

๑) การยกอุทาหรณ์ และการเล่านิทานประกอบ เป็นการยกตัวอย่างประกอบคำอธิบาย และการเล่านิทานประกอบการสอน ช่วยให้เข้าใจความได้ง่ายและชัดเจน ช่วยให้จำแนก เห็นจริง และเกิดความเพลิดเพลิน ทำให้การเรียนการสอนมีรสยิ่งขึ้น

๒) การเปรียบเทียบกับข้ออุปมา คือ คำอุปมาช่วยให้เรื่องที่ลึกซึ้งเข้าใจยาก ปรากฏความหมายเด่นชัดออกมา และเข้าใจง่ายขึ้น โดยเฉพาะมักใช้ในการอธิบายสิ่งที่เป็นนามธรรม เปรียบให้เห็นชัดด้วยสิ่งที่เป็นรูปธรรม

๓) การใช้อุปกรณ์การสอน ในสมัยพุทธกาล ย่อมไม่มีอุปกรณ์การสอนชนิดต่างๆ ที่จัดทำขึ้นไว้เพื่อการสอนโดยเฉพาะเหมือนสมัยปัจจุบัน เพราะยังไม่มีการจัดการศึกษาเป็นระบบขึ้นมาอย่างแพร่หลายกว้างขวาง หากจะใช้อุปกรณ์บ้าง ก็คงต้องอาศัยวัสดุสิ่งของที่มีในธรรมชาติหรือเครื่องใช้ต่างๆ ที่ผู้คนใช้กันอยู่

๔) การทำเป็นตัวอย่าง วิธีสอนที่ดีที่สุดอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะในทางจริยธรรม คือการทำเป็นตัวอย่าง ซึ่งเป็นการสอนแบบไม่ต้องกล่าวสอน เป็นทำนองการสาธิตให้ดู แต่ที่พระองค์ทรงกระทำนั้นเป็นไปในลักษณะที่ทรงเป็นผู้นำที่ดี

๕) การเล่นเกม เล่นคำ และใช้คำในความหมายใหม่ การเล่นเกมและเล่นคำเป็นเรื่องของความสามารถในการใช้ภาษาผสมกับปฏิภาณ

๖) อุบายเลือกคน และการปฏิบัติรายบุคคล การเลือกคนเป็นอุบายสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในการประกาศธรรมของพระพุทธเจ้า เริ่มแต่ระยะแรกประดิษฐานพระพุทธศาสนา จะเห็นได้ว่าพระพุทธเจ้าทรงดำเนินพุทธกิจด้วยพุทธโบายอย่างที่เราเรียกว่า การวางแผนที่ได้ผลยิ่ง

๗) การรู้จักจังหวะและโอกาส ผู้สอนต้องรู้จักใช้จังหวะและโอกาสให้เป็นประโยชน์ เมื่อถึงจังหวะหรือเป็นโอกาส ก็ต้องมีความฉับไวที่จะจับมาใช้ให้เป็นประโยชน์ ไม่ปล่อยให้ผ่านเลยไปเสียเปล่า

๘) ความยืดหยุ่นในการใช้วิธีการ ถ้าผู้สอนสอนอย่างไม่มีอัตรา ตัดต้นหา มานะ ทัศนคติเสียได้ ก็จะมีผลสำเร็จในการเรียนรู้เป็นสำคัญ สุดแต่จะใช้กลวิธีใดให้การสอนได้ผลดีที่สุดก็จะทำในทางนั้น

๙) การลงโทษและให้รางวัล การลงโทษในที่นี้ คือ การลงโทษซึ่งมีทั้งในทางธรรมและวินัย มีบทบัญญัติความประพฤติอยู่แล้ว การให้รางวัลคือการแสดงธรรมไม่ว่าบทกบะทั้งไม่รุกรานใคร แต่เป็นการกล่าวสรรเสริญในการกระทำที่ถูกต้อง และถือว่าเป็นตัวอย่างแก่ผู้อื่นด้วย

๑๐) กลวิธีแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ปัญหาเฉพาะหน้าที่เกิดขึ้นต่างครั้งต่างคราว ย่อมมีลักษณะแตกต่างกันไปไม่มีที่สุด การแก้ปัญหาเฉพาะหน้าย่อมอาศัยปฏิภาณ คือ ความสามารถในการประยุกต์หลัก วิธีการ และกลวิธีต่างๆ มาใช้ให้เหมาะสมกับสถานที่ สถานการณ์นั้นๆ

จุดมุ่งหมายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สามารถสรุปได้จากการสอนของพระพุทธเจ้า ๓ ประการ ที่เรียกว่า อากาโรที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอน ๓ อย่าง ดังนี้

๑) อภิญญาธัมมเทศนา คือ ทรงแสดงธรรมด้วยความรู้ยิ่ง ทรงรู้ยิ่งเห็นจริงเองแล้วจึงทรงสอนผู้อื่น เพื่อให้รู้ยิ่งเห็นจริงตามในธรรมที่ควรรู้ยิ่งเห็นจริง

๒) สนิทานธัมมเทศนา คือ ทรงแสดงธรรมมีเหตุผล ทรงสั่งสอนชี้แจงให้เห็นเหตุผลไม่เลื่อนลอย

๓) สัปภาฎฐิหาริธัมมเทศนา ทรงแสดงธรรมให้เห็นจริงได้ผลเป็นอัจฉรย์ ทรงสั่งสอนให้มองเห็นชัดเจนสมจริงจนต้องยอมรับ และนำไปปฏิบัติได้ผลจริงเป็นอัจฉรย์ พระพุทธองค์ทรงสรุปผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไว้ ๓ ประการ คือ (๑) ช่วยสอนให้เขารู้จักหักใจ ละเลิก สลัดทิ้ง หลีกหนีไปให้ไกลจากสิ่งเลวทรามให้ได้ (๒) ช่วยสอนให้เขารู้จักและเลือกทำแต่สิ่งดีๆ รักดี ลงมือทำสิ่งที่ดี ปิดช่องทางที่จะไปทำชั่วให้ได้ (๓) ช่วยสอนให้เขามีกำลังใจได้ดี มีความเบิกบาน แจ่มใส บริสุทธิ์ให้ได้ นอกจากนี้พระเทพโสมภณ ยังกล่าวถึง พุทธวิธีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไว้ ดังนี้

- ๑) ใช้ความอดทนเป็นวิธีรุกเจียบ
- ๒) มีเป้าหมายการทำงานชัดเจน
- ๓) ระวังอย่าทำตัวให้เสียความนิยม
- ๔) อย่าสร้างศัตรู จะทำให้อยู่ลำบาก
- ๕) สร้างความนิยมให้มากขึ้น

๖) เพิ่มพลังใจ รักษาจิตใจให้มั่นคง ได้เสนอวิธีการสอนพระพุทธศาสนาแก่เยาวชน เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ไว้ คือ

(๑) เลือกวิธีการสอนให้เหมาะสมกับเรื่องที่สอน ไม่ควรใช้วิธีการบรรยายในทุกๆ เรื่อง เพราะบางครั้งควรใช้รูปแบบหรือวิธีการอธิบายเหตุผล โดยใช้หลักการตรรกะ ใช้การสร้างจุดสะเทือนใจ ใช้การอนุมาณ การอุปมาอุปไมย เป็นต้น

(๒) ควรมีนิทาน ขำ หรือเรื่องตัวอย่างประกอบ เพื่อชี้ให้เห็นสิ่งที่ต้องการสอนได้ชัดเจน

(๓) ผู้เผยแผ่ต้องเป็นแบบอย่างที่ดี เพื่อให้เด็กเกิดความมั่นใจและเกิดแรงจูงใจอยากทำตามในสิ่งที่ได้รับฟังมา หากจะมีแบบอย่างอื่นๆ ให้เด็กยึดถือแบบอย่างนั้นต้องชัดเจนไม่คลุมเครือ

(๔) ใช้วิธีการสอนสมัยใหม่ ให้เด็กมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ เพื่อผู้รับฟังจะได้มีกระบวนการการนำประสบการณ์มาใช้ในการคิดและแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(๕) ใช้สื่อการสอนที่เหมาะสม ตื่นเต้นเร้าใจสามารถดึงดูดความสนใจและมีความน่าสนใจไม่น่าเบื่อ

(๖) เน้นการสอนและฝึกฝนเป็นรายบุคคล ต้องดูความแตกต่างของนักเรียนในเรื่องความพร้อมและสติปัญญาด้วย

สิ่งที่สำคัญที่สุดสำหรับการปลูกฝังหรือการสอนเรื่องจริยธรรมและศาสนานั้น เราไม่ได้ต้องการเพียงแค่ให้เด็กรู้ แต่เราต้องการให้เป็นด้วย ให้เป็นศาสนา ให้เป็นจริยธรรม หมายถึงว่าให้ปลูกฝังจนกลายเป็นบุคลิก เป็นคุณสมบัติประจำตัว สามารถประพฤติปฏิบัติได้โดยอัตโนมัติ เทคนิคในการสอนของพระพุทธเจ้ามี ๘ ประการ ดังนี้

- ๑) ต้องรู้จักบุคคลที่จะสอนก่อน
- ๒) ต้องเลือกสิ่งที่จะสอนให้เหมาะสมกับบุคคล

- ๓) สอนจากรูปธรรมไปหานามธรรม
- ๔) สอนจากสิ่งที่เห็นได้ง่ายไปสู่สิ่งที่เห็นได้ยาก
- ๕) สอนจากสิ่งที่รู้แล้วไปหาสิ่งที่ยังไม่รู้
- ๖) สอนด้วยอุปมาอุปไมยหรือเปรียบเทียบ
- ๗) สอนโดยใช้อุปกรณ์การสอน ซึ่งแยกเป็น ๓ อย่าง คือ
 - ก) ใช้เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นอุปกรณ์
 - ข) ใช้ภาพนิมิตเหมือนภาพยนตร์
 - ค) ใช้วิธีการทดลองด้วยตนเอง

๘) สอนโดยการสาธิตให้ดูหรือทำตัวอย่างให้ดู กิจการเผยแผ่ของพระสงฆ์ วัดและคณะสงฆ์ในปัจจุบัน มีทั้งแบบพิธี แบบปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบันและแบบที่จัดเป็นคณะหรือหน่วยงานเฉพาะขึ้นดำเนินการ มีการดำเนินการดังนี้

(๑) การเผยแผ่ตามประเพณีคณะสงฆ์และตามประเพณีไทย ได้แก่ การเทศนาอบรมสั่งสอนประชาชนที่วัด ที่บ้านผู้อาราธนาและที่อื่นๆ ในโอกาสต่างๆ ทั้งแบบเทศน์ธรรมดา คือเทศน์รูปเดียวหรือเทศน์ปฐกฐาวิสาขนา ๒ รูปขึ้นไปและได้มีการปรับปรุงการเทศน์ทางวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ หรือบันทึกเสียงหรือแถบบันทึกเสียง นำไปเผยแผ่ในที่ต่างๆ และโอกาสต่างๆ

(๒) การเผยแผ่แบบปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน ได้แก่ การบรรยายธรรม การสนทนา การปาฐกถาธรรม ในที่ประชุมที่วัดหรือที่อื่นๆ ในโอกาสต่างๆ หรือโดยทางวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ บันทึกเสียงหรือแถบบันทึกเสียงไปเผยแพร่ในที่อื่นๆ ในโอกาสต่างๆ รวมตลอดถึงการพิมพ์หนังสือเทศน์ หนังสือธรรมะออกเผยแพร่หรือลงในหนังสือพิมพ์เผยแพร่

(๓) การเผยแผ่แบบจัดเป็นคณะหรือหน่วยงานเผยแผ่หรือเป็นสถานศึกษาเป็นที่ประจำหรือครั้งคราวหรือจัดเป็นกิจกรรมพิเศษภายในวัด หรือในหมู่บ้านใกล้เคียง เช่น งานพระธรรมทูต งานพระธรรมจาริก งานอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต) หน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะ ผู้เยาว์ โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ฯลฯ

ส่วนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทางด้านคุณุหัตถ์ มีการตั้งเป็นสมาคมเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา เช่น พุทธสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ ยูวพุทธิกสมาคมประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ สมาคมส่งเสริมพระพุทธศาสนาต่างๆ การบรรยายธรรมในที่ประชุมและทางสื่อมวลชนต่างๆ การตั้งชมรมพุทธศาสน์ในมหาวิทยาลัยและโรงเรียนต่างๆ ตลอดจนการศึกษาพระพุทธศาสนาในสถานศึกษาและในที่สาธารณะต่างๆ รวมถึงการจัดกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาต่างๆ บางวัดจัดให้มีปาฐกถาเป็นประจำทุกสัปดาห์ หรือจัดกิจกรรมหลายประการ เช่น การหล่อเทียนพรรษาอาจมีการประกวดวันสงกรานต์จัดให้มีพิธีสงฆ์น้ำพระ การแห่พระ การขนทรายเข้าวัด การก่อเจดีย์ทราย

๔.๒ วิเคราะห์ปัญหาทั่วไปที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ พระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง

การวิเคราะห์ปัญหาทั่วไปที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง เป็นการนำข้อมูลที่ได้จากสภาพปัจจุบันของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง ที่ได้จากการสัมภาษณ์และสำรวจควบคู่กับการนำแนวคิด ทฤษฎีหลักพุทธธรรม มาวิเคราะห์ร่วมกันเพื่อให้ทราบปัญหาทั่วไปที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง ดังนี้

๑. สภาพปัญหาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง ปัจจุบันด้วยความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีได้เจริญรุดหน้าเป็นลำดับและค่อนข้างรวดเร็ว มีผลต่อการสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและขัดแย้งต่องานเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ทั้ง ๒ ทาง ด้วยเหตุนี้รูปแบบการบริหารจัดการการเผยแผ่ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปรับกลยุทธ์ในการเผยแผ่ให้ทันกับเหตุการณ์ สื่อเทคโนโลยีและกระบวนการ ตลอดจนสภาพสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวบุคคลสังคม สภาพปัญหาในปัจจุบันที่พบมีดังต่อไปนี้

๑) สภาพสังคมและปัญหา ที่ก่อตัวขึ้นอย่างรวดเร็วผ่านการขยายผลทางเทคโนโลยีสื่อออนไลน์^๑ ทำให้การสะท้อนภาพของสังคมและปัญหาของสังคมทั้งทางบวกและทางลบ รุนแรงและรวดเร็ว^๒ การแสดงการแก้ไขปัญหาสังคมของพระสงฆ์และสร้างปัญหาแก่สังคมของพระสงฆ์ นอกพระธรรมวินัยบางส่วน^๓ ช่วยทำให้ทราบสภาพและสภาวะจิตใจของบุคคลในสังคม ซึ่งเป็นบริบทส่วนหนึ่งในการทำให้การเผยแผ่เกิดประสิทธิผลมากขึ้น^๔ การเผยแผ่จะได้ผลมากขึ้นเมื่อได้ทราบความต้องการและบริบทรอบตัวบุคคลและสภาพแวดล้อมตัวบุคคล^๕ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตตามสภาพของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปส่งผลให้สภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตต้องนำสภาพสังคมและปัญหาของสังคมในปัจจุบันมาเป็นหลักคิดในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา^๖

^๑ สัมภาษณ์ พระราชสุวรรณเวที (ประณม กนต์สีโล), เจ้าคณะจังหวัดอ่างทองและเจ้าอาวาสวัดต้นสน ตำบลตลาดหลวง อำเภอเมืองอ่างทอง จังหวัดอ่างทอง, ๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

^๒ สัมภาษณ์ พระราชบัณฑิต (ธณิศ ชากโร), เจ้าคณะจังหวัดอ่างทอง (ฝ่ายธรรมยุต) และเจ้าอาวาสวัดเฉลิมกาญจนา ตำบลไชโย อำเภอไชโย จังหวัดอ่างทอง, ๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

^๓ สัมภาษณ์ พระศรีวิสุทธิโสภณ (สนอง เตชวีโร), เจ้าคณะอำเภอเมืองอ่างทองและเจ้าอาวาสวัดเชิงหวาย ตำบลหัวไผ่ อำเภอเมืองอ่างทอง จังหวัดอ่างทอง, ๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

^๔ สัมภาษณ์ พระครูสุทธิกิจจาทร (ประเวศ สุทธิญาโณ), เจ้าคณะอำเภอสว่างหาและเจ้าอาวาสวัดอ่างทองวรวิหาร ตำบลบางแก้ว อำเภอสว่างหา จังหวัดอ่างทอง, ๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

^๕ สัมภาษณ์ พระครูสิริวุฒิกิจ (พิชญ์ วุฒิโก), เจ้าคณะอำเภอสสามโก้และเจ้าอาวาสวัดสามโก้ ตำบลสามโก้ อำเภอสสามโก้ จังหวัดอ่างทอง, ๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

^๖ สัมภาษณ์ พระครูสถิตวรธรรม (อดิศักดิ์ อจลธโม), เจ้าคณะตำบลบางแก้วและเจ้าอาวาสวัดราชปึกษ์ ตำบลโพสะ อำเภอเมืองอ่างทอง จังหวัดอ่างทอง, ๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

ในบางครั้งพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทองไม่สามารถปรับตัวให้ทันต่อสภาพสังคมและปัญหาที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว^๗ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงดูซ้ำกว่าสภาพสังคมและปัญหาสังคมที่ต้องการหลักคิด แนวทางจากพระพุทธศาสนา^๘ ดังนั้น สภาพและปัญหาของสังคมที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว พระธรรมทูตที่สามารถใช้เทคโนโลยีและมีทักษะสูงสามารถนำสภาพสังคมและปัญหาสังคมนำมาเป็นหลักคิด หัวข้อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้รวดเร็ว^๙ มีการจัดทำสื่อและรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตอบสนองความต้องการของสังคม นำสื่อที่มีอยู่ เช่น การเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านทางทีวี เป็นต้น มาปรับประยุกต์ใช้ในงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทำให้ทันต่อสภาพและปัญหาสังคมในปัจจุบัน^{๑๐}

๒) ความสับสนกับหลักธรรม เกิดจากพระธรรมทูตขาดการศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างดีพอ เนื่องจากพระธรรมทูตบางท่านหลังจากเรียนจบแล้วขาดการทบทวนหลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนา^{๑๑} โดยเฉพาะการอ่านพระไตรปิฎก^{๑๒} ซึ่งเป็นแกนหลักของพุทธธรรม พระธรรมทูตจำนวนมากมิได้อ่านพระไตรปิฎก อ่านเพียงตำราหนังสือที่ขึ้นครูบาอาจารย์จัดทำขึ้น การขาดหลักคิดวิเคราะห์ การเรียนแบบและจดจำมาแบบผิด ๆ ขาดการปรับประยุกต์ใช้ก่อให้เกิดความสับสนระหว่างสภาพปัญหาและสังคมในปัจจุบัน^{๑๓} กับการใช้หลักพุทธธรรมมาแก้ไขปัญหา เช่น ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ ประชาชนต้องการมีทรัพย์สินเงินทองอย่างรวดเร็ว วิธีการแก้ไขปัญหาของพระธรรมทูตบางรูป เน้นการบริจาคทานแก้วัด^{๑๔} การประกอบพิธีสะเดาะเคราะห์ต่อชะตา แม้จะอิงความเชื่อในพระพุทธศาสนา แต่ขาดการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้^{๑๕} เช่น การที่จะมีทรัพย์สิน

^๗ สัมภาษณ์ พระครูวรปัญญาโกศล (ปรีชา วรปัญญา), รองเจ้าคณะอำเภอมืองอ่างทองและเจ้าอาวาสวัดทองคู้ ตำบลโพสะ อำเภอมืองอ่างทอง จังหวัดอ่างทอง, ๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

^๘ สัมภาษณ์ พระครูนิเทศก์ธรรมรส (ไพฑูรย์ กนตมโม), เจ้าคณะตำบลลาดแดงและเจ้าอาวาสวัดโล่ห์สุทธาวาส ตำบลตลาดหลวง อำเภอมืองอ่างทอง จังหวัดอ่างทอง, ๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

^๙ สัมภาษณ์ พระครูสุวัฒนวรกิจ (สุพจน์ สุวจุเณ), เจ้าคณะตำบลบ้านแหและเจ้าอาวาสวัดช้างตำบลบ้านอิฐ อำเภอมืองอ่างทอง จังหวัดอ่างทอง, ๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

^{๑๐} สัมภาษณ์ พระครูปริยัติภักทกิจ (ณัฐพงษ์ ปภาสิริ), เจ้าคณะตำบลบางพลับและเจ้าอาวาสวัดเกาะตำบลบางพลับ อำเภอบัวทอง จังหวัดอ่างทอง, ๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

^{๑๑} สัมภาษณ์ พระครูอุโฆษธรรมนนท์ (สนั่น สุนนโท), รองเจ้าคณะอำเภอบึงสามพันและเจ้าอาวาสวัดกลางราชคูธาราม ตำบลหัวตะพาน อำเภอบึงสามพัน จังหวัดบึงสามพัน, ๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

^{๑๒} สัมภาษณ์ พระปลัดฉลอง อรุณ, เลขานุการเจ้าคณะตำบลสีร้อย วัดสีร้อย ตำบลสีร้อย อำเภอบึงสามพัน จังหวัดบึงสามพัน, ๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

^{๑๓} สัมภาษณ์ พระมหาไพฑูรย์ จนทโก, เจ้าคณะตำบลไผ่จำศีลและเจ้าอาวาสวัดนางขำ ตำบลบางจัก อำเภอบึงสามพัน จังหวัดบึงสามพัน, ๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

^{๑๔} สัมภาษณ์ พระครูวิกรมธรรมโสภณ (วิชาญ เตชมโม), เลขานุการเจ้าคณะอำเภอสายบุรีและเจ้าอาวาสวัดหนองกร่าง ตำบลราษฎร์พัฒนา อำเภอสายบุรี จังหวัดบึงสามพัน, ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

^{๑๕} สัมภาษณ์ พระครูกิตติญาณวิสิฐ (ธนา กิตติญาณ), เจ้าคณะตำบลโพธิ์ม่วงพันธ์และเจ้าอาวาสวัดสามขาว ตำบลโพธิ์ม่วงพันธ์ อำเภอสายบุรี จังหวัดบึงสามพัน, ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

ขึ้นมาอย่างรวดเร็วต้องอาศัยความเพียรและสติปัญญาเข้ามาประกอบ รวมถึงการอดออมตามหลักการทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น^{๑๖} ความสับสนกับหลักธรรมจึงเกิดขึ้นแก่พระธรรมทูตและการนำหลักพุทธธรรมไปใช้เผยแผ่พระพุทธศาสนา กลายเป็นการลดทอนศรัทธาที่มีแต่เดิมและเกิดความสับสนไขว่เขวในหลักธรรม^{๑๗} สำหรับพระธรรมทูตที่มีความแม่นยำในหลักธรรมเกิดจากการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องทั้งการศึกษาพระไตรปิฎกและการสนทนาธรรม การเข้ารับการฝึกอบรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างเป็นระบบ ช่วยแก้ไขปัญหานี้ในหลักธรรมของพระธรรมทูตได้^{๑๘}

๓) สถาบันสงฆ์ เป็นหน่วยงานที่กำกับดูแลพระธรรมทูตให้ดำเนินงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนพื้นฐานความรู้ความสามารถเข้าใจหลักธรรมได้อย่างถ่องแท้และถูกต้อง^{๑๙} รวมทั้งพระภิกษุ สามเณร ตลอดถึงบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับวัด^{๒๐} ที่จะเผยแผ่ได้อย่างถูกต้องและถ่องแท้ โดยเนื้อแท้ก็หมายความว่า ไม่มีบุคลากรที่มีความรู้ความเข้าใจในหลักพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้องถ่องแท้เป็นปัญหาในการเผยแผ่ ทำให้พุทธศาสนิกชนเกิดความสับสน^{๒๑} สำคัญผิดและเข้าใจคลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริงตามหลักพระพุทธศาสนา^{๒๒} สภาพการกำกับดูแลพระธรรมทูตของสถาบันสงฆ์ในจังหวัดอ่างทอง จึงเป็นสถาบันหลักที่ดำเนินงานไปตามระเบียบของคณะสงฆ์ได้อย่างเหมาะสม^{๒๓} ช่วยกำกับดูแลพระธรรมทูต^{๒๔} รวมถึงให้การสนับสนุนทางด้านงบประมาณและวางแผนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของจังหวัด ร่วมกับหน่วยงานภาครัฐอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง^{๒๕}

^{๑๖} สัมภาษณ์ พระครูวิวัฒน์บุญญากร (คมกริช ปญฺญารโ), เจ้าอาวาสวัดเจ้าบุญเกิด ตำบลราชสถิตย์ อำเภอลำลูกเกด จังหวัดลำปาง, ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

^{๑๗} สัมภาษณ์ พระครูโสภณพัฒนวิธาน (ประเสริฐ อภิชาโต), เจ้าคณะตำบลราชสถิตย์และเจ้าอาวาสวัดเทวราช ตำบลราชสถิตย์ อำเภอลำลูกเกด จังหวัดลำปาง, ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

^{๑๘} สัมภาษณ์ พระครูสมุห์เดือน (เดือน ปญฺญาจาโร), เจ้าคณะตำบลเอกราชและเจ้าอาวาสวัดโบสถ์วรดิตย ตำบลเอกราช อำเภอลำลูกเกด จังหวัดลำปาง, ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

^{๑๙} สัมภาษณ์ พระมหาไพเราะ ฐิตสีโล ดร., เจ้าอาวาสวัดสระแก้ว ตำบลบางเสด็จ อำเภอลำลูกเกด จังหวัดลำปาง, ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

^{๒๐} สัมภาษณ์ พระครูอุดมประชาสรรค์ (สังข์ นาคเสน), เจ้าคณะตำบลลำลูกเกดและเจ้าอาวาสวัดพานิช ตำบลลำลูกเกด อำเภอลำลูกเกด จังหวัดลำปาง, ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

^{๒๑} สัมภาษณ์ ว่าที่ร้อยตรีดร.จุลพันธ์ ทนอินทร์อาจ, ผู้อำนวยการส่วนศาสนวิเทศ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดอ่างทอง ตำบลศาลาแดง อำเภอเมืองอ่างทอง จังหวัดอ่างทอง, ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

^{๒๒} สัมภาษณ์ นายปริญญา เขมะชิต, นายอำเภอลำลูกเกด ตำบลลำลูกเกด อำเภอลำลูกเกด จังหวัดอ่างทอง, ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

^{๒๓} สัมภาษณ์ พระราชสุวรรณเวที (ประถม กนตสีโล), เจ้าคณะจังหวัดอ่างทองและเจ้าอาวาสวัดต้นสน ตำบลตลาดหลวง อำเภอเมืองอ่างทอง จังหวัดอ่างทอง, ๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

^{๒๔} สัมภาษณ์ พระราชบัณฑิต (ธณิศ ชาคโร), เจ้าคณะจังหวัดอ่างทอง (ฝ่ายธรรมยุต)และเจ้าอาวาสวัดเฉลิมกาญจนา ตำบลไชโย อำเภอลำลูกเกด จังหวัดอ่างทอง, ๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

^{๒๕} สัมภาษณ์ พระศรีวิสุทธิโสภณ (สนอง เทชวีโร), เจ้าคณะอำเภอลำลูกเกดและเจ้าอาวาสวัดเชิงหวาย ตำบลหัวฝาย อำเภอลำลูกเกด จังหวัดอ่างทอง, ๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

๔) ประชาชนที่รับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจากพระธรรมทูต ประชาชนเองยังขาดความตระหนักในเรื่องของคุณธรรม จริยธรรมเบื้องต้น^{๒๖} จะเป็นด้วยสาเหตุใดก็ตาม ความคิดของประชาชนชาวไทยโดยส่วนรวมมักจะมองคุณธรรมและจริยธรรมเป็นเรื่องนอกตัว เหมือนๆ กับการมองหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาว่าเป็นเรื่องนอกตัว โดยคิดว่า ไม่ใช่เรื่องของเรา คิดเสียว่า เราไม่ทำ ก็มีคนอื่นทำ^{๒๗} ดังนั้น พื้นฐานทางความคิดในเรื่องของคุณธรรมจริยธรรม จึงเป็นเสมือนหนึ่งยาขมที่พยายามจะรอมหอมและทำความเข้าใจอย่างเสียไม่ได้ กลายเป็นสาเหตุทำให้คุณธรรมจริยธรรมเป็นเรื่องที่ปฏิบัติกันยาก และเป็นเรื่องที่เข้าใจยาก ทั้งๆ ที่ความเป็นจริงแล้ว พื้นฐานระบบครอบครัวของสังคมไทย เป็นระบบที่มีแนวคิดในเรื่องของคุณธรรมและจริยธรรมค่อนข้างสูง^{๒๘} อนึ่ง สภาพปัจจุบันของประชาชนที่เข้ารับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจากพระธรรมทูตเป็นประชาชนที่เกี่ยวข้องกับวัด ประชาชนที่เข้าจำศีลและปฏิบัติธรรมภายในวัด นักเรียนที่คณะครูได้จัดตารางให้เข้ามารับฟังธรรมะจากพระธรรมทูตในลักษณะของการเกณฑ์เข้ารับการอบรม^{๒๙}

๕) แบบอย่างที่ดี เป็นพระธรรมทูตต้นแบบของจังหวัดอ่างทองที่เป็นแบบอย่างในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง^{๓๐} โดยเฉพาะการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียน สร้างเยาวชนต้นแบบ และกิจกรรมต้นแบบ^{๓๑} โดยพระธรรมทูตเข้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียน มีการจัดกิจกรรมพัฒนาเยาวชนต้นแบบอย่างต่อเนื่อง ภายใต้โครงการร่วมมือระหว่างพระธรรมทูตกับพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน^{๓๒} หากเยาวชนที่เป็นแบบอย่างที่ดีขาดตัวอย่างที่เป็นแบบอย่างที่ดีที่ถูกต้องอย่างที่ทราบกันดี เยาวชนเป็นกลุ่มบุคคลที่มีพฤติกรรมหลากหลาย^{๓๓} ดังนั้น พฤติกรรมการเล่นแบบจึงเป็นพฤติกรรมประการหนึ่งที่มีผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของกลุ่มบุคคลเหล่านี้ ถ้าพฤติกรรมการเล่นแบบนั้น ได้ลอกเลียนแบบบุคคลที่

^{๒๖} สัมภาษณ์ พระครูสุทธิกิจจาทร (ประเวศ สุทธิญาโณ), เจ้าคณะอำเภอสว่างหาและเจ้าอาวาสวัดอ่างทองวรวิหาร ตำบลบางแก้ว อำเภอสว่างหา จังหวัดอ่างทอง, ๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

^{๒๗} สัมภาษณ์ พระครูสิริวิมุติกิจ (พิชญ์ วุฑฒิโก), เจ้าคณะอำเภอสสามโก้และเจ้าอาวาสวัดสามโก้ ตำบลสามโก้ อำเภอสสามโก้ จังหวัดอ่างทอง, ๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

^{๒๘} สัมภาษณ์ พระครูสถิตวรธรรม (อดิศักดิ์ อจลธมโม), เจ้าคณะตำบลบางแก้วและเจ้าอาวาสวัดราชปักษ์ ตำบลโพสะ อำเภอมืองอ่างทอง จังหวัดอ่างทอง, ๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

^{๒๙} สัมภาษณ์ พระครูวรปัญญาโกศล (ปรีชา วรบุญโญ), รองเจ้าคณะอำเภอมืองอ่างทองและเจ้าอาวาสวัดทองคั้ง ตำบลโพสะ อำเภอมืองอ่างทอง จังหวัดอ่างทอง, ๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

^{๓๐} สัมภาษณ์ พระครูนิเทศ์ธรรมรส (ไพฑูรย์ กนตธมโม), เจ้าคณะตำบลศาลาแดงและเจ้าอาวาสวัดโล่ห์สุทธาวาส ตำบลตลาดหลวง อำเภอมืองอ่างทอง จังหวัดอ่างทอง, ๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

^{๓๑} สัมภาษณ์ พระครูสุวัฒนวรกิจ (สุพจน์ สุวจุจโน), เจ้าคณะตำบลบ้านแหและเจ้าอาวาสวัดช้าง ตำบลบ้านอิฐ อำเภอมืองอ่างทอง จังหวัดอ่างทอง, ๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

^{๓๒} สัมภาษณ์ พระครูปริยัติภัทรกิจ (ณัฐพงษ์ ปภาสิริ), เจ้าคณะตำบลบางพลับและเจ้าอาวาสวัดเกาะ ตำบลบางพลับ อำเภอบัวโพธิ์ จังหวัดอ่างทอง, ๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

^{๓๓} สัมภาษณ์ พระครูอุโฆษธรรมนันท์ (สนั่น สุนนโท), รองเจ้าคณะอำเภอบัวโพธิ์และเจ้าอาวาสวัดกลางราชครูธรรม ตำบลหัวตะพาน อำเภอบัวโพธิ์ จังหวัดอ่างทอง, ๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

มีพฤติกรรมเหมาะสมและเป็นแบบอย่างที่ดี^{๓๔} นั้นหมายความว่า เขาได้รับบำเหน็จบำนาญเบื้องต้นที่ดีและถูกต้อง แต่ถ้า บำเหน็จบำนาญ เป็นบำเหน็จบำนาญที่ไม่สมบูรณ์ การดำเนินชีวิตของกลุ่มเยาวชนเหล่านั้นก็จะก่อให้เกิดปัญหาตามมาอีกมากมาย เกิดเป็นความเข้าใจผิด คิดว่า นั่นคือความถูกต้อง คิดว่าพฤติกรรมของตนเป็นพฤติกรรมที่ถูกต้อง^{๓๕}

๖) หน้าที่รับผิดชอบ เป็นการปฏิบัติตามหน้าที่ของพระธรรมทูตที่ได้รับมอบหมายจากคณะสงฆ์ให้ดำเนินงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามแผนงานที่ระบุไว้^{๓๖} ความรับผิดชอบโดยตรง เพิกเฉยต่อวัฒนธรรมต่างชาติที่เข้ามาพัวพันกับวิถีชีวิตของสังคมไทย^{๓๗} และละเลยต่อการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมของสังคมไทย^{๓๘} การเสพรบวัฒนธรรมต่างกันถือว่าเป็นการประสมประสานแนวทางการปฏิบัติและผสมรวมของแนวความคิด^{๓๙} แต่ทั้งนี้ทั้งนั้น ต้องหมายความว่า เป็นการเสพรบอย่างชาญฉลาด ไม่ใช่เป็นการเสพรบเพราะเห็นว่า เป็นวัฒนธรรมต่างชาติที่คิดกันเอาเอง เหมาะสมและดีกว่าของเดิม^{๔๐} พระธรรมทูตจึงปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบต่อพระพุทธศาสนา นำรูปแบบการบริหารจัดการมาปรับประยุกต์ใช้กับแผนงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาภายใต้ทรัพยากรสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่จำกัด^{๔๑}

๒. สภาพปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง ภายใต้ปัจจัยสนับสนุนที่มีอยู่อย่างจำกัดทั้งด้านงบประมาณ บุคลากร ความต้องการของสังคมที่แตกต่างไปจาก

^{๓๔} สัมภาษณ์ พระปลัดฉลอง อรุโณ, เลขานุการเจ้าคณะตำบลสีร้อย วัดสีร้อย ตำบลสีร้อย อำเภวิเศษชัยชาญ จังหวัดอ่างทอง, ๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

^{๓๕} สัมภาษณ์ พระมหาไพฑูรย์ จนทโก, เจ้าคณะตำบลไผ่จำศีลและเจ้าอาวาสวัดนางชำ ตำบลบางจัก อำเภวิเศษชัยชาญ จังหวัดอ่างทอง, ๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

^{๓๖} สัมภาษณ์ พระครูวิกรมธรรมโสภณ (วิชาญ เตชธมโม), เลขานุการเจ้าคณะอำเภอสสามโก้และเจ้าอาวาสวัดหนองกร่าง ตำบลราษฎร์พัฒนา อำเภอสสามโก้ จังหวัดอ่างทอง, ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

^{๓๗} สัมภาษณ์ พระครูกิตติญาณวิสิฐ (ธนา กิตติญาณ), เจ้าคณะตำบลโพธิ์ม่วงพันธ์และเจ้าอาวาสวัดสามขาว ตำบลโพธิ์ม่วงพันธ์ อำเภอสสามโก้ จังหวัดอ่างทอง, ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

^{๓๘} สัมภาษณ์ พระครูวิวัฒน์บุญญากร (คมกริช ปญญารโธ), เจ้าอาวาสวัดเจ้าบุญเกิด ตำบลราชสถิตย์ อำเภวิเศษชัยชาญ จังหวัดอ่างทอง, ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

^{๓๙} สัมภาษณ์ พระครูโสภณพัฒนวิธาน (ประเสริฐ อภิชาติ), เจ้าคณะตำบลราชสถิตย์และเจ้าอาวาสวัดเทวราช ตำบลราชสถิตย์ อำเภวิเศษชัยชาญ จังหวัดอ่างทอง, ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

^{๔๐} สัมภาษณ์ พระครูสมุห์เดือน (เดือน บุญญาจารโธ), เจ้าคณะตำบลเอกราชและเจ้าอาวาสวัดโบสถ์วรดิตถ์ ตำบลเอกราช อำเภวิเศษชัยชาญ จังหวัดอ่างทอง, ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

^{๔๑} สัมภาษณ์ พระมหาไพเราะ ฐิตสีโล ดร., เจ้าอาวาสวัดสระแก้ว ตำบลบางเสด็จ อำเภวิเศษชัยชาญ จังหวัดอ่างทอง, ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

บริบทเดิม^{๔๒} ปัญหาที่เกิดขึ้นจึงส่งผลกระทบต่อคุณภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต การบริหารจัดการงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตเป็นกลไกและตัวประสานที่สำคัญที่สุด ในการประมวล ผลักดัน และกำกับให้ปัจจัยต่างๆ ที่เป็นทรัพยากรการจัดการประเภทต่างๆ สามารถ ดำเนินไปได้โดยมีประสิทธิภาพ^{๔๓} จนบรรลุเป้าหมายตามที่ต้องการ การเข้าใจถึงกระบวนการบริหารจัดการ และการฝึกฝนให้มีทักษะสูงขึ้น จะช่วยให้การบริหารงานมีประสิทธิภาพมากขึ้นได้^{๔๔} สะท้อน ถึงคุณภาพของงานเผยแผ่พระพุทธศาสนากับงบประมาณที่เป็นต้นทุนลงไปในงานเผยแผ่ พระพุทธศาสนา และผลลัพธ์ของงานที่เกิดขึ้นหลังเผยแผ่^{๔๕} หากนำคุณภาพของงานมาจับโดยอาศัย รูปแบบการบริหารจัดการขององค์กรเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต สรุปปัญหาที่ส่งผล กระทบต่อคุณภาพของการเผยแผ่พระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง ดังนี้

๑) การวางแผนงานของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนามีการจัด วางโครงการและแผนงานต่างๆ ขึ้นมาไว้อย่างรวดเร็ว ก่อให้เกิดคุณภาพด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนามี การดำเนินงานอย่างเป็นระบบ สามารถรายงานผลต่อสถาบันสงฆ์ที่กำกับดูแลงานพระธรรมทูตได้ สำหรับพระธรรมทูตที่ขาดการจัดวางโครงการและจัดทำแผนงานต่าง ๆ ไว้อย่างรวดเร็วเกิดจากสภาพ ปัญหาของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป รวมถึงสภาพการปฏิบัติงานของพระธรรมทูตเอง ส่งผลให้ คุณภาพด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตขาดคุณภาพตามไปด้วย^{๔๖}

๒) การจัดองค์การ เป็นการรวมตัวของพระธรรมทูตในรูปแบบขององค์กร ปฏิบัติงานตามสายงานการบังคับบัญชาของคณะสงฆ์จังหวัดอ่างทอง^{๔๗} มีการมอบหมายบทบาท ภาระหน้าที่พระธรรมทูต การแบ่งงาน การกำหนดส่วนงาน โครงสร้างขององค์กร การกำหนด ตำแหน่งงานต่างๆ พร้อมกับอำนาจหน้าที่^{๔๘} สามารถที่จะดำเนินการสั่งการควบคุมดูแลการเผยแผ่

^{๔๒} สัมภาษณ์ พระครูอุดมประชาสรรค์ (สังข์ นาคเสน), เจ้าคณะตำบลป่าโมกและเจ้าอาวาสวัดพานิช ตำบลป่าโมก อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดอ่างทอง, ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

^{๔๓} สัมภาษณ์ พระราชบัณฑิต (ธณิศ ชากโร), เจ้าคณะจังหวัดอ่างทอง (ฝ่ายธรรมยุต) และเจ้าอาวาส วัดเฉลิมกาญจนา ตำบลไชโย อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดอ่างทอง, ๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

^{๔๔} สัมภาษณ์ พระครูอุดมประชาสรรค์ (สังข์ นาคเสน), เจ้าคณะตำบลป่าโมกและเจ้าอาวาสวัดพานิช ตำบลป่าโมก อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดอ่างทอง, ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

^{๔๕} สัมภาษณ์ พระมหาไพเราะ จิตสาลี ดร., เจ้าอาวาสวัดสระแก้ว ตำบลบางเสด็จ อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดอ่างทอง, ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

^{๔๖} สัมภาษณ์ พระครูสมุห์เตือน (เตือน ปุณฺณจาโร), เจ้าคณะตำบลเอกราชและเจ้าอาวาสวัดโบสถ์ วรดิษฐ์ ตำบลเอกราช อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดอ่างทอง, ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

^{๔๗} สัมภาษณ์ พระครูโสภณพัฒนวิธาน (ประเสริฐ อภิชาติ), เจ้าคณะตำบลราชสถิตย์และเจ้าอาวาส วัดเทวราช ตำบลราชสถิตย์ อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดอ่างทอง, ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

^{๔๘} สัมภาษณ์ พระครูวิวัฒน์บุญญการ (คมกริช ปญฺญารโ), เจ้าอาวาสวัดเจ้าบุญเกิด ตำบลราชสถิตย์ อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดอ่างทอง, ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

พระพุทธศาสนาอย่างเป็นระบบ ช่วยให้คุณภาพด้านองค์กรพระธรรมทูตสูงขึ้น สามารถที่จะจัดประชุมวางแผนงานกันได้ชัดเจน^{๔๔}

๓) การจัดการเกี่ยวกับตัวบุคคลในองค์กรพระธรรมทูต นับตั้งแต่ การจัดอัตรากำลัง การสรรหา การคัดเลือก การบรรจุแต่งตั้งบุคคล การเลื่อนขั้น เลื่อนตำแหน่ง เงินเดือน การโยกย้าย การพัฒนาบุคคลในองค์กรเรื่อยไปจนกระทั่งการให้บุคคลพ้นจากตำแหน่ง^{๔๕} ดำเนินการภายใต้การบริหารจัดการของสถาบันสงฆ์ในจังหวัดอ่างทองเป็นหลัก^{๔๖} การดำเนินการจัดองค์กร เน้นการแต่งตั้งมากกว่าการคัดเลือกความรู้ความสามารถของพระธรรมทูตมาใช้ให้เกิดการเผยแผ่พระพุทธศาสนา^{๔๗} ส่งผลให้คุณภาพด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไม่เป็นไปตามเป้าประสงค์^{๔๘}

๔) การอำนวยการ พระธรรมทูตที่ได้รับมอบหมายเป็นผู้กำกับดูแลงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดอ่างทอง^{๔๙} ทำหน้าที่อำนวยการงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดย การทำหน้าที่ในการตัดสินใจ วินิจฉัยสั่งการ การออกคำสั่ง มอบหมายภารกิจงานไปให้ผู้ใต้บังคับบัญชา^{๕๐} หลังจากนั้นต้องใช้ภาวะของการเป็นผู้นำในการกระตุ้นจูงใจคนให้ยอมรับในผู้บริหาร ส่งผลให้คุณภาพด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนามีการขับเคลื่อนแผนงานการเผยแผ่เป็นไปตามที่คณะสงฆ์จัดทำไว้ ช่วยให้การดำเนินการเป็นไปด้วยดี^{๕๑}

๕) การประสานงาน พระธรรมทูตมีการประสานงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่าน การทำหน้าที่ในการประสานกิจกรรมต่างๆ ที่ได้มีการแบ่งแยกออกไปเป็นส่วนงานย่อยๆ^{๕๒} เพื่อให้ทุก

^{๔๔} สัมภาษณ์ พระศรีวิสุทธิโสภณ (สนอง เตชวีโร), เจ้าคณะอำเภอเมืองอ่างทองและเจ้าอาวาสวัดเชิงหวาย ตำบลหัวไผ่ อำเภอเมืองอ่างทอง จังหวัดอ่างทอง, ๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

^{๔๕} สัมภาษณ์ พระครูสุสุทธิกิจจาทร (ประเวศ สุทธิญาโณ), เจ้าคณะอำเภอแสวงหาและเจ้าอาวาสวัดอ่างทองวรวิหาร ตำบลบางแก้ว อำเภอแสวงหา จังหวัดอ่างทอง, ๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

^{๔๖} สัมภาษณ์ พระครูอุดมประชาสรรค์ (สังข์ นาคเสน), เจ้าคณะตำบลป่าโมกและเจ้าอาวาสวัดพานิชตำบลป่าโมก อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง, ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

^{๔๗} สัมภาษณ์ พระราชบัณฑิต (ธณิศ ชาคโร), เจ้าคณะจังหวัดอ่างทอง (ฝ่ายธรรมยุต) และเจ้าอาวาสวัดเฉลิมกาญจนา ตำบลไชโย อำเภอไชโย จังหวัดอ่างทอง, ๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

^{๔๘} สัมภาษณ์ ว่าที่ร้อยตรีดร.จุลสันต์ ทันอินทร์อาจ, สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดอ่างทอง ตำบลศาลาแดง อำเภอเมืองอ่างทอง จังหวัดอ่างทอง, ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

^{๔๙} สัมภาษณ์ นายปริญญา เขมะชิต, นายอำเภอป่าโมก ตำบลป่าโมก อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง, ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

^{๕๐} สัมภาษณ์ ดร.สมเกียรติ แก้วมณี, รองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดอ่างทอง ตำบลบางแก้ว อำเภอเมืองอ่างทอง จังหวัดอ่างทอง, ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

^{๕๑} สัมภาษณ์ พ.ต.อ.อนุสรณ์ วายะคำ, ผู้กำกับการส่วนภูมิภาคอำเภอป่าโมก ตำบลป่าโมก อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง, ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

^{๕๒} สัมภาษณ์ นางยุพิน สัมมาพรต, ผู้อำนวยการกองการศึกษาเทศบาล ตำบลป่าโมก อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง, ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

ภาคส่วนสามารถทำงานประสานสอดคล้องกัน^{๕๘} และมุ่งไปสู่เป้าหมายเดียวกัน คือการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามแผนงานที่คณะสงฆ์จังหวัดอ่างทองกำหนดไว้^{๕๙}

๖) การรายงาน การทำหน้าที่ในการรับฟังรายงานผลการปฏิบัติงานของบุคคลและหน่วยงานที่เป็นผู้ใต้บังคับบัญชาได้รายงานมา^{๖๐} การรายงานถือเป็นมาตรการในการตรวจสอบและควบคุมงานด้วย^{๖๑} สะท้อนคุณภาพของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต โดยเฉพาะผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตรายบุคคล^{๖๒} อีกทั้งการจัดทำรายงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสามารถนำมาเป็นแนวทางการพัฒนาคุณภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาครั้งต่อไป^{๖๓}

๗) งบประมาณ เป็นปัจจัยสนับสนุนที่พระธรรมทูตต้องการมาก เพราะมีผลกระทบต่อคุณภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนา^{๖๔} ทั้งนี้ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตต้องอาศัยพาหนะสำหรับเดินทาง อุปกรณ์สนับสนุนการเผยแผ่ โดยเฉพาะทีมงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต งบประมาณที่ได้รับไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติงาน^{๖๕} งบประมาณส่วนมากได้จากการแสวงหาของพระธรรมทูตเอง ในบางกรณีสร้างปัญหาให้แก่พระธรรมทูตเพราะมีภาระรับผิดชอบการใช้จ่ายงบประมาณในกิจการคณะสงฆ์ที่ไม่เพียงพอ หน้าที่ที่เกี่ยวกับการจัดทำงบประมาณ การจัดทำบัญชีการใช้จ่ายเงินและการตรวจสอบควบคุมด้านการเงิน การบัญชีของ

^{๕๘} สัมภาษณ์ พระราชสุวรมณเฑี (ประถม กนต์สีโล), เจ้าคณะจังหวัดอ่างทองและเจ้าอาวาสวัดต้นสน ตำบลตลาดหลวง อำเภอเมืองอ่างทอง จังหวัดอ่างทอง, ๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

^{๕๙} สัมภาษณ์ พระศรีวิสุทธิโสภณ (สนอง เตชวีโร), เจ้าคณะอำเภอเมืองอ่างทองและเจ้าอาวาสวัดเชิงหวาย ตำบลหัวไผ่ อำเภอเมืองอ่างทอง จังหวัดอ่างทอง, ๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

^{๖๐} สัมภาษณ์ พระครูสุทธิกิจจาทร (ประเวศ สุทธิญาโณ), เจ้าคณะอำเภอแสวงหาและเจ้าอาวาสวัดอ่างทองวรวิหาร ตำบลบางแก้ว อำเภอแสวงหา จังหวัดอ่างทอง, ๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

^{๖๑} สัมภาษณ์ พระครูสิริวิมลกิจ (พิษณุ วุฑฒิโก), เจ้าคณะอำเภอสามโก้และเจ้าอาวาสวัดสามโก้ ตำบลสามโก้ อำเภอสามโก้ จังหวัดอ่างทอง, ๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

^{๖๒} สัมภาษณ์ พระครูสถิตวรธรรม (อดิศักดิ์ อจลธมโม), เจ้าคณะตำบลบางแก้วและเจ้าอาวาสวัดราชปักชี ตำบลโพสะ อำเภอเมืองอ่างทอง จังหวัดอ่างทอง, ๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

^{๖๓} สัมภาษณ์ พระครูวรปัญญาโกศล (ปรีชา วรปญโญ), รองเจ้าคณะอำเภอเมืองอ่างทองและเจ้าอาวาสวัดทองคั้ง ตำบลโพสะ อำเภอเมืองอ่างทอง จังหวัดอ่างทอง, ๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

^{๖๔} สัมภาษณ์ พระครูนิเทศก์ธรรมรส (ไพฑูรย์ กนต์ธมโม), เจ้าคณะตำบลศาลาแดงและเจ้าอาวาสวัดโล่ห์สุทธาวาส ตำบลตลาดหลวง อำเภอเมืองอ่างทอง จังหวัดอ่างทอง, ๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

^{๖๕} สัมภาษณ์ พระครูสุวัฒนวรกิจ (สุพจน์ สุวจโณ), เจ้าคณะตำบลบ้านแหและเจ้าอาวาสวัดช้าง ตำบลบ้านอิฐ อำเภอเมืองอ่างทอง จังหวัดอ่างทอง, ๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

หน่วยงานนั่นเอง^{๖๖} ด้วยเหตุนี้คุณภาพด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีระดับคุณภาพอยู่ในเกณฑ์ที่ไม่พึงประสงค์ หากประเมินด้วยผลงานการเผยแผ่^{๖๗}

๓. แนวทางในการพัฒนาคุณภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจากสภาพปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทองให้ได้คุณภาพสามารถนำสภาพของสังคมไทยที่ยังคงมีอยู่ในจังหวัดอ่างทองมาเป็นกลไกหลักในการสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตให้มีคุณภาพ ดังนี้

๑) การเผยแผ่ตามประเพณีคัมภีร์และประเพณีไทย ได้แก่ การเทศนาอบรมสั่งสอนประชาชนที่วัด ที่บ้านผู้อาราธนาและที่อื่นๆ ในโอกาสต่างๆ ทั้งแบบเทศน์ธรรมดา คือ เทศน์รูปเดียว หรือเทศน์ปฐกวิสัชนา ๒ รูปขึ้นไป และได้มีการปรับปรุงการเทศน์ทางวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ หรือบันทึกเสียงหรือแถบบันทึกเสียงนำไปเผยแผ่ในที่ต่างๆ และโอกาสต่างๆ

๒) การเผยแผ่แบบปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน ได้แก่ การบรรยายธรรม การสนทนาธรรม การปาฐกถาธรรม ในที่ประชุมที่วัดหรือที่อื่นๆ ในโอกาสต่างๆ รวมตลอดถึงการพิมพ์หนังสือเทศน์ หนังสือธรรมะออกเผยแผ่หรือลงในหนังสือพิมพ์เผยแพร่

๓) การเผยแผ่แบบจัดเป็นคณะสงฆ์หรือหน่วยงานเผยแผ่ หรือเป็นสถานศึกษาเป็นการประจำหรือครั้งคราว หรือจัดเป็นกิจกรรมพิเศษในวัดหรือในหมู่บ้านใกล้เคียง เช่น งานพระธรรมทูต งานพระธรรมจาริก งานอบรมประชาชนประจำตำบล หน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์ โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นต้น

๔. แนวทางการพัฒนาบุคลากรให้เกิดการพัฒนาคุณภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง

บุคลากรที่ดำเนินงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นคุณลักษณะของพระธรรมทูตที่ต้องมีการพัฒนาตนเอง โดยนำสภาพปัญหาและความต้องการของสังคมมาปรับประยุกต์ใช้ให้เกิดการพัฒนาพระธรรมทูตให้สามารถดำเนินงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ตอบสนองความต้องการของสังคมในลักษณะของการบริหารจัดการบุคลากรในองค์กรของพระธรรมทูต ปัจจุบันมีเทคโนโลยีในการสื่อสารเพิ่มขึ้นมากทำให้มีหลายวิธีในการเผยแผ่ มีการสื่อสารที่ทันสมัยสามารถให้ความรู้ทางศาสนาได้อย่างทั่วถึงมหาเถรสมาคม กรมการศาสนา ร่วมกับ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีดำริร่วมกันในอันที่จะแก้ปัญหาเด็กและเยาวชนเพื่อให้เป็นคนดี มีความรู้คู่คุณธรรมเผยแผ่ออกสื่อทีวีและวิทยุเป็นประจำ ปัจจุบันสังคมไทยมีความจำเป็นมากที่จะต้องนำเอาพระพุทธศาสนาเข้าไปสู่สถานศึกษาเช่นเด็กๆ สมควรที่จะต้องได้รับการเรียนรู้ด้านศีลธรรมตั้งแต่เยาว์วัยเพราะสังคมไทยปัจจุบันโลกแห่งเทคโนโลยีเจริญมากขึ้นแต่จิตในคนกลับต่ำทรามลง สังคมไทยในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปมากในด้านสภาพสิ่งแวดล้อมทางกายภาพแนวความคิดและการกระทำมีการแข่งขัน

^{๖๖} สัมภาษณ์ พระครูสิริวิฑูรกิจ (พิชญ วุฑฒิโก), เจ้าคณะอำเภอสามโก้และเจ้าอาวาสวัดสามโก้ ตำบลสามโก้ อำเภอสามโก้ จังหวัดอ่างทอง, ๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

^{๖๗} สัมภาษณ์ พระครูสถิตวรธรรม (อดิศักดิ์ อจลธโม), เจ้าคณะตำบลบางแก้วและเจ้าอาวาสวัดราชปึกษ์ ตำบลโพสะ อำเภอเมืองอ่างทอง จังหวัดอ่างทอง, ๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

และหันเข้าหาวัตถุนิยมมากขึ้นทำให้วิถีการดำเนินชีวิตแปรเปลี่ยนไปโดยสิ้นเชิงซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเช่นนี้ก่อให้เกิดความเห็นแก่ตัว ขาดคุณธรรมและจริยธรรมมากขึ้นทุกปีโดยเฉพาะอย่างยิ่งกับเด็กในวัยเรียนสมควรได้รับการวางพื้นฐานทางจริยธรรมให้เข้มแข็งที่สุดเพื่อเด็กเหล่านั้นจะได้เจริญเติบโตเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมในภายภาคหน้า

สภาพปัญหาเกี่ยวกับบุคลากรสงฆ์ผู้เผยแผ่ พบว่า พระสงฆ์ที่มีความรู้มีจำนวนมากแต่ที่จะมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการเผยแผ่มีน้อยค่อนข้างหายาก พระสงฆ์ไม่มีความเชี่ยวชาญเรื่องของการนำเสนอหรือสามารถชี้แจงแสดงให้เข้าใจ การคัดเลือก ไม่ได้คัดเลือกที่ความสามารถโดยตรงแต่ คัดเลือกตามหน้าที่ ใครจะมาเป็นเจ้าอาวาสจะมาเป็นผู้รักษาการเจ้าอาวาส ก็เอาไปตามหน้าที่นั้นไม่ใช่ระบบการบริหารที่ดี ด้านบุคลากรที่จะทำงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มองเห็นชัดคือเรื่องของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่จัดเป็นการเผยแผ่ในเชิงรุกที่

สภาพปัญหาเกี่ยวกับเนื้อหา เป็นการสนทนาด้วยวาจาเป็นส่วนมาก เพราะว่าจะมีความสะดวกคล่องตัว ถ้าเป็นสื่อทางอิเล็กทรอนิกส์จะต้องใช้คนช่วยเหลือ ในแต่ละวัดนั้นศักยภาพไม่เท่ากันจึงต้องใช้อุปกรณ์ที่ติดมากับธรรมชาติ คือ อิริยาบถ ลักษณะท่าทาง ความสุขุมเยือกเย็น และธรรมะที่เกิดจากการเรียนรู้ปฏิบัติ การเสนอตั้งเดิมก็จะเป็นพวกเอกสาร ในเมื่อเป็นเอกสาร ผู้ที่จะถ่ายทอดความรู้ที่เป็นเอกสารชี้แจงตรงนั้นค่อนข้างที่จะยากนี้ประการหนึ่ง สองมีการเผยแผ่ทางสถานีวิทยุหรือลักษณะการเผยแผ่ที่เป็นเทปหรือ ซีดี เป็นสื่อช่วยการเรียนการสอน ในส่วนของสื่อจะใช้สื่อเทคโนโลยีหรือสิ่งที่เป็นพาวเวอร์พอยต์ สื่อที่เป็นอุปกรณ์ต่าง ๆ เพื่อให้เห็นภาพได้ง่าย เข้าใจได้ง่าย ตามสถานะของผู้รับฟังในที่นั้นๆ ในส่วนของวัดเราจะเน้นพาวเวอร์พอยต์และอินเตอร์เน็ต เฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์พระวิทยากรที่จะมาสอนเตรียมมาเอง ใช้รูปแบบการเขียนกระดานและใช้รูปภาพประกอบพร้อมกับสื่อสมัยใหม่ เช่น คอมพิวเตอร์ เป็นต้น และบุคคลผู้ฟังธรรม ยุคสมัยปัจจุบันพุทธศาสนิกชนมีอุปสรรคเกี่ยวเนื่องด้วยเวลาที่จะมาฟังธรรม มีกิจกรรมเพียงแค่ศาสนพิธี ดังนั้นความเกี่ยวข้องกับผู้คลั่งคลั่งคือการศึกษาลักษณะการเรียนรู้กับระดับครูบาอาจารย์ พวกศึกษานิเทศก์ ข้าราชการ พยายามให้มีส่วนร่วมซึ่งจะเป็นกำลังให้พระสงฆ์ได้

๕. แนวทางการประยุกต์ใช้การบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทองให้ได้คุณภาพ

การบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตให้มีประสิทธิภาพและคุณภาพ พระธรรมทูตต้องนำหลักการบริหารจัดการมาใช้ให้เกิดการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด สามารถจัดการงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ดำเนินการต่อไปได้โดยใช้สื่อให้เป็นประโยชน์เพื่อต่อต้านสิ่งที่เป็นปฏิปักษ์กับวัฒนธรรมไทยและค่านิยมแบบพุทธ ทางคณะสงฆ์นั้นคงจะต้องรุกทางสื่อให้มากยิ่งขึ้น ถึงเวลาแล้วที่พระธรรมทูตต้องมีโฆษกของพระธรรมทูตหรือโฆษกของคณะสงฆ์จังหวัดอ่างทอง ที่เป็นพระสงฆ์ช่วยชี้แนะแก้ไขสถานการณ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเมื่อประชาชนผู้รับการเผยแผ่หรือสนับสนุนให้เกิดความเข้าใจในการจัดการงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดอ่างทอง โดยเผยแผ่ทางสื่อสารเวลาปัญหากระทบก็สามารถแก้ไขได้ ฉะนั้น ในส่วนงานองค์กรการเผยแผ่ได้สนองนโยบายของคณะสงฆ์จังหวัดอ่างทอง ที่กำหนดหน้าที่ของเจ้าคณะพระสังฆาธิการและพระสงฆ์เกี่ยวกับการเผยแผ่ไว้คือ

๑) บริหารจัดการให้เกิดกิจกรรมอบรมพระภิกษุและสามเณรให้มีสมณสัญญาและอบรมในเรื่องจรรยาบรรณ ทลอดถึงการปฏิบัติอันเกี่ยวกับพิธีหรือแบบอย่างต่างๆ

๒) บริหารจัดการให้เกิดการอบรมการทำวัตรสวดมนต์ให้เป็นไปโดยมีระเบียบเรียบร้อย มาประยุกต์ใช้กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เช่น การสวดมนต์ข้ามปีที่กำลังได้รับความนิยมจากประชาชน

๓) บริหารจัดการให้พระธรรมทูตหาอุบายวิธีให้ได้ยินได้ฟังโอวาท คำสั่งสอน หรือคำแนะนำที่เป็นประโยชน์

๔) การบริหารจัดการโดยคณะสงฆ์ที่เป็นผู้บังคับบัญชาพระธรรมทูตแนะนำสั่งสอนอบรมประชาชนให้เข้าใจในศาสนพิธีและการปฏิบัติ

๕) บริหารจัดการให้พระธรรมทูตนำหลักการเทศนาของคณะสงฆ์มาประยุกต์ใช้กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยพระธรรมทูตเทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมและให้ได้ยินได้ฟังเรื่องเกี่ยวกับพระศาสนาโดยถูกต้อง

๖) บริหารจัดการหาอุบายวิธีสกัดกั้นสัทธิธรรมปฏิรูปไม่ให้เกิดขึ้นหรือบำบัดที่เกิดขึ้นให้หมดไปโดยชอบ

๗) บริหารจัดการให้พระธรรมทูตชวนชวายเป็นให้ลูกศิษย์วัดมีความรู้ในเรื่องพระศาสนาและอบรมในทางศีลธรรม มีการไหว้สวดมนต์ เป็นต้น มาสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต โดยเฉพาะการสนับสนุนด้านแรงงาน การจัดกิจกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีความสมบูรณ์ขึ้น

๘) บริหารจัดการทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตจัดตั้งห้องสมุด เพื่อประโยชน์แก่การศึกษาธรรมบาลีหรือเพื่อประโยชน์แก่ประชาชนหรือชวนชวาจัดทำหนังสือเกี่ยวกับความรู้ทั่วไปบ้าง เกี่ยวกับการไหว้พระสวดมนต์บ้าง เกี่ยวกับศีลธรรมบ้าง ที่เกี่ยวกับประวัติพระบ้าง เพื่อให้ผู้รักาศิลปธรรมตามวัดต่างๆ ได้ท่องได้อ่านตามสมควรแก่สถานที่และโอกาส

๙) บริหารจัดการจัดหาเครื่องอุปกรณ์ในการเรียนภาษาไทยบางประเภทสำหรับชั้นประถมศึกษาขึ้นไป เพื่อเด็กที่ขัดสนยืมใช้ในการเรียน ซึ่งเป็นกิจกรรมหนึ่งที่เสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและสอดแทรกหนังสือเรียนที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาในการเรียนรู้ระหว่างภาษาไทยกับพระพุทธศาสนาไว้

สำหรับแนวทางการประยุกต์ใช้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตจังหวัดอ่างทองตามที่มหาเถรสมาคมกำหนดไว้เป็นภารกิจหลักที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยเฉพาะเจ้าอาวาสจะต้องดำเนินการ ซึ่งเจ้าอาวาสและพระธรรมทูตส่วนมากเป็นผู้ที่มีบทบาทหน้าที่ซับซ้อนกัน สามารถนำวิธีการเผยแผ่โดยยึดหลักรูปแบบตามมติมหาเถรสมาคมและพระราชบัญญัติคณะสงฆ์เป็นหลัก โดยที่ดำเนินการจัดให้มีการฝึกอบรมพระภิกษุสามเณรเทศน์นักเผยแผ่แก่เจ้าคณะพระสังฆาธิการ เจ้าอาวาสวัดมีอำนาจหน้าที่เป็นธุระในการศึกษาอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ได้จำแนกการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอันเป็นอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสหรือผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส จะต้องประพฤติ จะต้องปฏิบัติ จะต้องจัด จะต้องทำ มาปรับ

ประยุกต์ใช้ให้เกิดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต อันเป็นภารกิจประจำตลอดเวลาที่ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสหรือผู้รักษาการเจ้าอาวาส แยกเป็น ๒ ประเด็น

๑) เป็นฐานะในการจัดการศึกษาธรรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิต

๒) เป็นฐานะในการอบรมและสั่งสอนธรรมแก่คฤหัสถ์

งานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต สามารถประยุกต์ใช้ร่วมกับการดำเนินโครงการจัดอบรมหลักสูตรพระนักเทศน์ นักเผยแผ่ แก่เจ้าคณะพระสังฆาธิการพระภิกษุสามเณร มุ่งเน้นที่ความรู้ ความสามารถ ความเข้าใจในหลักการเผยแผ่แล้วนำไปปฏิบัติในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ให้พระธรรมทูตมีความรู้ความสามารถในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๑) หลักการและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อให้พระธรรมทูตทุกรูปมีความรู้ความเข้าใจหลักการและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สามารถนำหลักธรรมและวิธีไปประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีรายละเอียดเกี่ยวกับขอบข่ายที่พระธรรมทูตต้องรู้ในหลักการและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ

(๑) นโยบายคณะสงฆ์กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ที่พระธรรมทูตจะต้องสนองนโยบาย นำนโยบายของคณะสงฆ์ไปปรับประยุกต์ใช้ให้เกิดการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สร้างความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชน

(๒) หลักและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นวิธีการที่พระธรรมทูตต้องนำไปปรับประยุกต์ใช้ตามความเหมาะสมและความถนัดของพระธรรมทูต

(๓) ปัญหาและอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นการนำปัญหาและอุปสรรคมาปรับประยุกต์ใช้ให้เกิดการปฏิบัติงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตให้ดีขึ้น รวมถึงการนำปัญหาและอุปสรรคมาปรับประยุกต์ใช้ให้เกิดการสนับสนุนงานของพระธรรมทูต

(๔) การตั้งหน่วยอบรมประชาชนตำบล (อ.ป.ต.) มีการปรับปรุงองค์กรให้มีความชัดเจน นำมาสนับสนุนการสร้างองค์กรของพระธรรมทูตที่มีอยู่ในตำบลนั้น ๆ สามารถรองรับงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้

(๕) บทบาทพระสงฆ์กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นการแสดงบทบาทของพระธรรมทูตในฐานะผู้สืบทอดพระพุทธศาสนา และดำรงไว้ซึ่งการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามที่พระพุทธเจ้าทรงประธานแนวทางไว้

๒) บทบาทพระสงฆ์กับงานพระธรรมทูต เพื่อให้พระธรรมทูตทุกรูปมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่พระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งในประเทศและต่างประเทศ คือ

(๑) หน้าที่ของพระธรรมทูต เป็นหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายโดยตรงและเป็นหน้าที่ที่พระธรรมทูตคำนึงถึงผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นแก่พระพุทธศาสนา

(๒) ความสำคัญของพระธรรมทูต ต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งในจังหวัดอ่างทองและจังหวัดอื่น ๆ

(๓) คุณสมบัติและลักษณะพระธรรมทูตที่พึงประสงค์ เป็นคุณลักษณะของพระธรรมทูตที่แสดงออกในการสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นแก่ประชาชนในจังหวัดอ่างทองและรักษาไว้ซึ่งพระธรรมวินัย ผ่านการจดจำและการปฏิบัติของพระธรรมทูต

(๔) บทบาทพระธรรมทูตกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศ เป็นต้นแบบของพระธรรมทูตที่มีความพร้อมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทุกที่

(๕) บทบาทพระธรรมทูตกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่างประเทศ เป็นต้นแบบของพระธรรมทูตที่มีความพร้อมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ โดยเฉพาะทักษะการใช้ภาษาสื่อสารให้ชาวต่างชาติได้เข้าใจในหลักพุทธธรรมได้อย่างถูกต้อง

๓) พระสงฆ์กับการอบรมศีลธรรมแก่เยาวชน เพื่อให้พระธรรมทูตทุกรูปมีความรู้ความเข้าใจบทบาทหน้าที่ของพระธรรมทูตในการอบรมศีลธรรมแก่เยาวชน เพื่อสร้างอนาคตที่ดีของประเทศชาติต่อไปคือ

(๑) หลักการ วิธีและกระบวนการในการอบรม เป็นการประยุกต์ใช้หลักการสมัยใหม่กับหลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างเหมาะสม

(๒) กลุ่มเป้าหมายของผู้เข้ารับการอบรม เป็นกลุ่มผู้ที่พระธรรมทูตได้วิเคราะห์และคำนึงถึงความต้องการ พร้อมนำเสนอหลักธรรมได้อย่างเหมาะสม

(๓) บทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ในการสอนศีลธรรมแก่เยาวชน ประชาชนทั่วไปให้เข้าใจถึงความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย

(๔) ตัวอย่างการจัดโครงการอบรมศีลธรรมแก่เยาวชน เป็นการจัดทำโครงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตที่ประสบความสำเร็จมาจัดทำเป็นโครงการต้นแบบสำหรับอบรมศีลธรรมแก่ประชาชนและเยาวชน

๔) พระธรรมทูตกับการใช้สื่อในการสอน เพื่อให้พระธรรมทูตทุกรูปมีความรู้ความเข้าใจในการใช้สื่อการสอนต่างๆ และสามารถนำไปใช้ประกอบการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพคือ

(๑) สื่อการสอน เป็นเครื่องมือที่พระธรรมทูตนำมาใช้ให้เกิดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่ประชาชนในจังหวัดอ่างทอง

(๒) การใช้สื่อการสอน ของพระธรรมทูตก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการเผยแผ่ โดยเฉพาะการสร้างนวัตกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปแบบใหม่ ช่วยให้ประชาชนเข้าถึงหลักพุทธธรรมที่พระธรรมทูตต้องการนำเสนอแก่สังคม

(๓) การใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพ ของพระธรรมทูตเป็นการใช้สื่อจำนวนน้อยขึ้นแต่ก่อให้เกิดประโยชน์และงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ เช่น การใช้สื่อออนไลน์เผยแผ่หลักพุทธธรรมที่พระธรรมทูตสร้างขึ้น ประชาชนสามารถเข้าถึงหลักธรรมที่พระธรรมทูตนำเสนอได้ในเวลารวดเร็วทุกที่ทุกโอกาส เป็นต้น เป็นการลดต้นทุนการเผยแผ่ได้อย่างเหมาะสม

(๔) พระธรรมทูตกับประสิทธิภาพการใช้สื่อการสอน เป็นความสัมพันธ์ระหว่างความสามารถของพระธรรมทูตกับการใช้สื่อ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เกิดความคุ้มค่า ลดการใช้จ่ายงบประมาณ ทรัพยากร

(๕) พระธรรมทูตกับการใช้สื่อเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นการใช้สื่อต่าง ๆ สนับสนุนให้เกิดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างรอบด้าน เช่น ใช้ทีวีเป็นสื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่ประชาชนจำนวนมากพร้อมกัน การใช้สื่อออนไลน์โดยผลิตวิดีโอเผยแพร่บนสื่อออนไลน์ ผลิตเอกสารเผยแพร่บนสื่อออนไลน์ ช่วยให้เกิดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่ประชาชนที่มีความต้องการในใจเรียนรู้หลักพุทธธรรมได้ทุกที่ทุกเวลา

๕) สื่อสารมวลชนกับพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทองยังขาดการใช้สื่อมวลชนมาปรับประยุกต์ใช้กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การจัดทำรายการธรรมะผ่านทีวีท้องถิ่น ยังมีอยู่ในจำนวนน้อย สื่อสารมวลชนสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ และพระธรรมทูตทุกรูปควรมีความรู้ความเข้าใจในการใช้สื่อสารมวลชน เช่น สิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น และตระหนักว่าสื่อสารมวลชนมีบทบาทสำคัญในสังคมปัจจุบัน คือ

(๑) ความสำคัญของสื่อสารมวลชน เป็นพลังอำนาจที่ช่วยให้พระธรรมทูตสามารถเผยแผ่พระพุทธศาสนาในท้องถิ่นได้ในเวลารวดเร็ว โดยเข้าร่วมเป็นพิธีกรหรือจัดทำรายการธรรมะกับสื่อมวลชนที่มีอยู่ในท้องถิ่นจังหวัดอ่างทอง

(๒) หลักการ และจรรยาบรรณของสื่อสารมวลชน เป็นสิ่งที่สื่อมวลชนทราบและต้องปฏิบัติตามพระธรรมทูต ยังขาดความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการและจรรยาบรรณของสื่อมวลชน จำเป็นต้องเข้าสนทนารับฟังเพื่อให้พระธรรมทูตสามารถปฏิบัติการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับหลักการและจรรยาบรรณของสื่อมวลชนได้

(๓) พ.ร.บ. คลื่นความถี่กับพระศาสนา เป็นสิ่งที่พระธรรมทูตต้องนำมาปฏิบัติให้ถูกต้อง แม้พระธรรมทูตจะเป็นที่เคารพศรัทธาของประชาชน แต่ต้องปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีของสังคม โดยเฉพาะการปฏิบัติตามกฎหมายกำหนด พ.ร.บ.คลื่นความถี่เป็นข้อกำหนดที่หน่วยงานภาครัฐจัดทำขึ้น มีทั้งส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและป้องกันการใช้งานเผยแผ่พระพุทธศาสนาสร้างผลกระทบที่ไม่พึงประสงค์แก่สังคม

(๔) ชนิดและรูปแบบของสื่อสารมวลชน มีความแตกต่างกันตามลักษณะความต้องการของสังคม ชนิดและรูปแบบของสื่อสารมวลชนพระธรรมทูตต้องเลือกนำมาประยุกต์ใช้ในงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เกิดความเหมาะสมไม่ขัดแย้งกับหลักพระธรรมวินัย

(๕) บทบาทพระสงฆ์กับสื่อสารมวลชน เป็นการแสดงบทบาทของพระสงฆ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในฐานะเป็นธรรมทูตผ่านสื่อสารมวลชนที่มีอยู่

๖) งานประชาสัมพันธ์เพื่อให้พระธรรมทูตทุกรูปมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักและวิธีการประชาสัมพันธ์และสามารถนำหลักการและวิธีการไปประยุกต์ใช้กับงานคณะสงฆ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ คือ

(๑) หลักและวิธีการประชาสัมพันธ์ ที่นำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดการประชาสัมพันธ์งานพระธรรมทูตและงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา

(๒) องค์ประกอบของการประชาสัมพันธ์ เป็นการประยุกต์ใช้ศาสตร์สมัยใหม่ทางการประชาสัมพันธ์กับหลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่พระธรรมทูตใช้อยู่ในปัจจุบัน

(๓) ความสำคัญของการวางแผนประชาสัมพันธ์ เป็นการนำแผนงานประชาสัมพันธ์มาจัดวางระบบแผนงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต

(๔) การสื่อสารเพื่อประชาสัมพันธ์ เป็นการปฏิบัติงานของพระธรรมทูตโดยใช้สื่อสารในรูปแบบต่าง ๆ ให้เกิดการประชาสัมพันธ์งานเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต

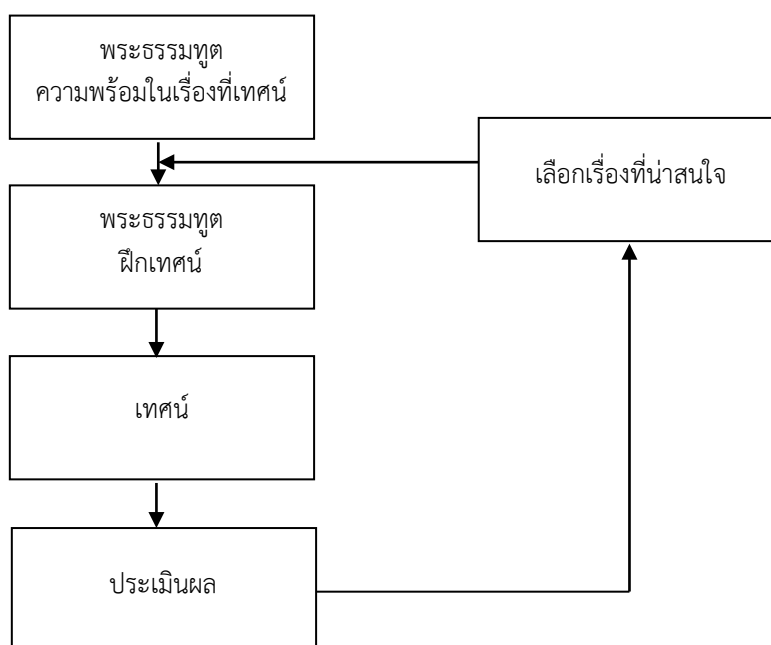
(๕) แนวทางการประชาสัมพันธ์ เป็นการดำเนินงานของพระธรรมทูตให้เกิดการสร้างความรู้ความเข้าใจในงานพระธรรมทูตสู่สังคม

๔.๓ นำเสนอรูปแบบและวิธีการเผยแพร่พระพุทธศาสนาที่มีคุณภาพ เพื่อนำมาเป็นแนวทางการเผยแพร่ของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง

การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในที่ตั้ง หรือการจัดกิจกรรมภายในวัดเช่น การจัดกิจกรรมปฏิบัติธรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและวันสำคัญของชาติ การเทศน์ การปาฐกถา การเขียนบทความ การจัดสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา การเผยแพร่พระพุทธศานานอกที่ตั้ง เช่น การสอน, บรรยายธรรมในสถานศึกษาหรือหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่อยู่นอกวัด การใช้เทคโนโลยี สื่อสารมวลชน วิทยุโทรทัศน์หรือการจัดกิจกรรมทางศานานอกวัด และการเผยแพร่พระพุทธศาสนาแบบเครือข่าย เป็นต้น โดยแบ่งออกเป็น 8 รูปแบบ ดังนี้

๔.๑.๑ รูปแบบและวิธีการเผยแพร่ธรรมแบบการแสดงธรรมเทศนา ของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง

รูปแบบและวิธีการเผยแพร่ธรรมแบบการแสดงธรรมเทศนา ของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง เป็นรูปแบบที่เกิดขึ้นตามหลักการเผยแพร่พระพุทธศาสนา มีการประยุกต์ใช้องค์ความรู้ทางด้านการเผยแพร่พระพุทธศาสนากับองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับระเบียบแบบแผนที่ทางคณะสงฆ์กำหนดไว้ ดังนี้

วิธีการเผยแพร่ธรรมแบบการแสดงธรรมเทศนา ของพระธรรมทูตเป็นการแสดงธรรมฟังแก่ประชาชนตามโอกาสอันสมควร ส่วนมากนิยมผนวกเข้าในการทำบุญงานต่างๆ ทั้งงานมงคลและอวมงคล เช่น งานฉลองอายุ ฉลองพระบวชใหม่ และฉลองอาคารสถานที่ต่างๆ ที่สร้างขึ้นเพื่ออุทิศเป็นบุญกุศล ตลอดถึงงานศพ งานทำบุญอุทิศ เป็นต้น ที่พระธรรมทูตได้รับนิมนต์และเทศนาหัวข้อธรรมเพื่อฟังกันตามกาลตามวาระหรือตามโอกาสที่เหมาะสม ในปัจจุบันนี้พระธรรมทูตนิยมให้มีพระธรรมเทศนา ๒ อย่าง คือ เทศน์ธรรมดาโดยผู้เทศน์รูปเดียวอย่างหนึ่ง และเทศน์ปฐกวิสัชนา โดยผู้เทศน์ตั้งแต่ ๒ รูปขึ้นไปแสดงร่วมกันเป็นธรรมสากัจฉาอย่างหนึ่ง ในแต่ละลักษณะมีวิธีการที่เรียกว่าระเบียบพิธีไม่เหมือนกัน ทั้งเจ้าภาพผู้จัดงานและพระสงฆ์ผู้แสดงธรรม รูปแบบและวิธีการเผยแพร่ธรรมแบบการแสดงธรรมเทศนา พระธรรมทูตปฏิบัติตามขั้นตอน ดังนี้ พระธรรมทูตเตรียมความพร้อมในเรื่องที่จะเทศนา เลือกเรื่องให้เหมาะสมกับงาน เรื่องที่เลือกต้องน่าสนใจ เทศนาตามลำดับและประเมิณผล

วิธีการเผยแพร่ธรรมแบบการแสดงธรรมเทศนาในงานบุญ พระธรรมทูตนิยมเทศนาโดยเลือกเรื่องตามความเหมาะสมที่เจ้าภาพนิมนต์ เช่น เทศน์งานทำบุญขึ้นบ้านใหม่ เทศน์งานฉลองอายุ ใช้เวลาประมาณ ๓๐ นาที ถึง ๑ ชั่วโมงหลังฉันภัตตาหารเสร็จ เข้าหรือเพลตามความเหมาะสมเช่นกัน ถ้าเทศน์ ๒ ธรรมาสน์ ใช้เวลามากตั้งแต่ ๒ ชั่วโมงขึ้นไป มักจะจัดให้เทศน์หลังฉันเพลเสร็จ ส่วนงานอวมงคล นิยมเทศน์ผนวกได้ทุกกรณีทั้งแบบเทศน์ธรรมดาหรือเทศน์ปฐกวิสัชนา ตามแต่โอกาสอำนวย ปกติถ้าเป็นงานทำวันเดียวก็จัดให้มีเทศน์เป็นรายการสุดท้าย แต่ถ้าเป็นงานที่ทำตั้งแต่ ๒ วัน อาจจัดให้มีเทศน์ต่อท้ายสวดมนต์เย็นของวันงานวันแรกก็ได้ทั้งนี้แล้วแต่ความเหมาะสมสำหรับวิธีปฏิบัติที่มักจัดให้มีในงานทำบุญ ฝ่ายเจ้าภาพเมื่อมีศรัทธาจะจัดให้มีเทศน์ในงานทำบุญของตนไม่ว่าจะเป็นงานมงคลหรืออวมงคลใด ต้องตระเตรียมเป็นพิเศษเพิ่มจากการทำบุญโดยทั่วไป

การจัดธรรมาสน์แสดงธรรม เนื่องจากเป็นพิธีที่สำคัญและแตกต่างจากการเผยแพร่ธรรมอย่างอื่น การจัดให้มีการแสดงธรรม ผู้จัดหรือเจ้าภาพ และผู้เทศน์จะต้องรักษาธรรมเนียมปฏิบัติอย่างเคร่งครัด

การแสดงธรรมในบางโอกาสที่มีการสวดพระพุทธรูปหรือเจริญพระพุทธรูป ที่มีการทำบุญฉลองเลี้ยงพระเสร็จแล้ว การมีเทศน์ต่อถือว่าเป็นบุญพิธีใหม่เริ่มต้นด้วยการให้อุบาสกอาราธนาศีล พระให้ศีล สมาทานศีล อาราธนาธรรม พระแสดงธรรม เมื่อจบการแสดงธรรม ถ้ามีการสวดธรรมคาถาต่อท้ายในงานศพ เจ้าภาพต้องจุดธูปเทียนบูชาหน้าพระสวดด้วย สวดจบแล้วจึงถวายไทยธรรม พระสงฆ์อนุโมทนา เจ้าภาพกรวดน้ำ เป็นอันเสร็จพิธี ฝ่ายพระสงฆ์ผู้เทศน์ เมื่อรับอาราธนาแล้วพึงเตรียมและจัดการตามสมควร เพื่อให้งานของเจ้าภาพเสร็จได้ตามความประสงค์ ถ้าเทศน์ธรรมดางานมงคล มักแสดงธรรมด้วยความสามารถปฏิภาณไหวพริบของตนเอง ที่สำคัญคือจะต้องเตรียมคัมภีร์ใบลานกับตาลปัตรหรือพัดรองไว้สำหรับให้ศีลและอนุโมทนาให้พร้อม และไปถึงบริเวณพิธีก่อนกำหนดเวลาพอสมควร

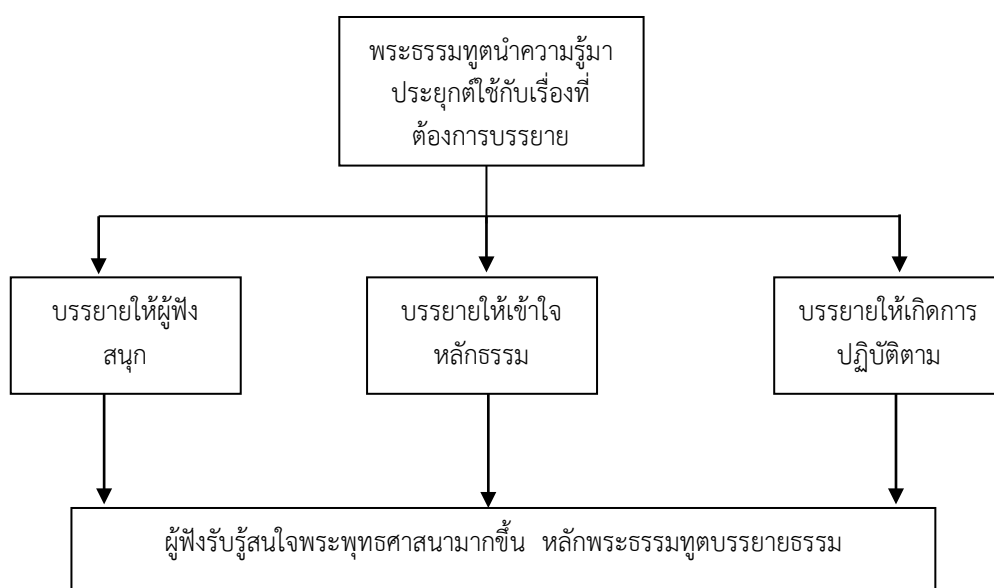
วิธีการเทศนาพระธรรมทูตจะปฏิบัติตามเมื่อได้เวลาเทศน์ เจ้าภาพจุดเทียนประจำธรรมาสน์ เป็นเครื่องหมายให้พระสงฆ์ผู้แสดงธรรมขึ้นธรรมาสน์โดยไม่ต้องรอนิมนต์ไปในตัว

เพราะฉะนั้น พอสังเกตเห็นเจ้าภาพจุดเทียนประจำธรรมาสน์ก็ถือพัดขึ้นธรรมาสน์ทันที วางพัดไว้ข้างซ้าย ปกตินั่งบนธรรมาสน์นิยมนั่งพับเพียบ แต่ถ้าไม่สะดวกก็อาจนั่งขัดสมาธิได้ เมื่อเจ้าภาพกล่าวคำอาราธนา ก็เริ่มพิธีได้ คือ ถ้าอาราธนาศีลก็ตั้งพัดและให้ศีลก่อน จับคัมภีร์แล้วจบ (เพื่อแสดงความเคารพ) จบแล้วคลี่คัมภีร์ให้อยู่ระหว่างนิ้วโป้งกับนิ้วชี้ ทำในขณะที่เจ้าภาพอาราธนาธรรม วิธีการเหล่านี้เป็นศิลปะและธรรมเนียมปฏิบัติสำหรับ ผู้เทศน์ ระเบียบแสดงธรรมในงานทั่วไป เพราะให้ถูกต้องตามหลักของการเทศนา ควรที่จะต้องมีการจับคัมภีร์โบราณขึ้นประคองระหว่างมือทั้งสองประณมเพียงอกแล้วบอกศักราชตามธรรมเนียม ทั้งคำบาลีและคำแปล พอจบคำบอกศักราชเสร็จ ตั้ง นะโม ถ้าเทศน์อ่านคัมภีร์ให้คลี่มือแยกห่างจากกันในขณะที่ตั้งนะโมครั้งที่ ๓ ต่อจากนั้นอ่านแสดงไปตามลีลาการเทศน์จนจบ แต่ไม่ต้องพลิกโบราณต่อไป เมื่อเทศน์จบแล้ว เก็บโบราณเข้าที่เดิม ตั้งพัดกระทำอนุโมทนาวิธี

พระธรรมทูตสามารถเลือกรูปแบบการเทศนา โดยจัดให้มีเทศน์ ๒ หรือ ๓ ธรรมาสน์ นิยมปฏิบัติกันทั่วไปในจังหวัดอ่างทองมาประยุกต์ใช้กับการเผยแผ่พุทธศาสนา เป็นการแสดงหรือบอก การชี้แจง แนะนำ สั่งสอนผู้ที่ยังไม่รู้ให้เกิดความรู้ความเข้าใจ และเป็นพยานของสิ่งที่เข้าใจให้มั่นใจยิ่งขึ้น ดังเช่นบอกทางให้แก่คนหลงทาง หรือส่องสว่างให้แก่คนที่อยู่ในที่มืด ให้ได้เห็นสิ่งต่างๆนี้ โดยมี ๒ ประเภท ได้แก่ การแสดงธรรม มีวิธีแสดงซึ่งจัดเป็น ๒ ประการ คือ แสดงโดยสมมุติยกเอาบุคคลขึ้นเป็นตัวอย่างให้เข้าใจความง่ายขึ้น เรียกว่า บุคคลาธิษฐาน และการแสดงโดยยกเอาสภาวะธรรมล้วนๆ ขึ้นแสดง เช่น ยกศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา เรียกว่า ธัมมาธิษฐาน โดยธรรมทูตหรือพระธรรมกถึกนั้น จะต้องแสดงโดยคำนึงถึงคุณ ๕ อย่างได้แก่ แสดงธรรมไปโดยลำดับ ไม่ลัดให้ขาดความ แสดงเหตุผลแนะนำให้ผู้ฟังเข้าใจ ตั้งจิตเมตตาปรารถนาให้เป็นประโยชน์แก่ผู้ฟัง ไม่แสดงธรรมเพราะเห็นแก่ลาภ ไม่แสดงธรรมกระทบตนเอง และผู้อื่น การแสดงธรรม เป็นการเผยแผ่ธรรมให้ขยายวงกว้างออกไป เพื่อให้หลักธรรมสั่งสอนให้ผู้มีความศรัทธา ความเชื่อ น้อมนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติ มี ๓ วิธีการสอน คือ ๑. วิธีการสอนศีลธรรมแก่ประชาชนตามหลัก ๗ ประการ ๑) อุปสินทกถา คือ การสนทนาปราศรัยกับบุคคลผู้มาหาสู่ หรือการต้อนรับแขกผู้มาเยือน การพูดคุยกันโดยการสอนแทรกธรรมเข้าไปในการสนทนากันนั้นตามสมควรแก่เหตุการณ์ กาลเทศะ และบุคคลผู้ฟัง ๒) ธรรมมิกถา คือ การสอนศีลธรรมแก่ประชาชนอย่างเป็นกิจจะลักษณะ เป็นงานเป็นการ เป็นเรื่องเป็นราว มีการเตรียมการไว้ล่วงหน้า ๓) โอวาทกถา คือ การสอนศีลธรรมแก่ประชาชนแบบคำแนะนำ คำตักเตือน คำสั่งสอน โดยเฉพาะเจาะจงลงไปในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เพื่อให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกสำนึกไม่ทำความชั่วให้ละความชั่ว ให้ทำความดี และให้รักษาความดีไว้ ๔) อนุสาสนิกถา คือ การสอนศีลธรรมแก่ประชาชนแบบสอนบ่อยๆ นิยมพูดกันว่า “พราสอน” เพื่อให้เกิดจำได้ เกิดความชินหู จนเกิด “ความคล่องปากขึ้นใจ” ๕) ธรรมสากัจฉากถา คือ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันและกัน การสนทนากันเพื่อแสวงหาความถูกต้อง หรือเพื่อปรับความเข้าใจกัน นิยมเรียกว่า “การสนทนาธรรม” โดยผลัดกันพูดผลัดกันฟัง

๔.๑.๒ รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมแบบการบรรยายธรรมหรือปาฐกถาธรรมของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง

รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมแบบบรรยายประปาฐกถาของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง เป็นรูปแบบที่เกิดขึ้นตามหลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ใช้องค์ความรู้ทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนากับองค์ความรู้ที่เคยเรียนรู้มาบรรยายให้ประชาชนได้เข้าใจในหลักธรรมทางพุทธศาสนา ดังนี้

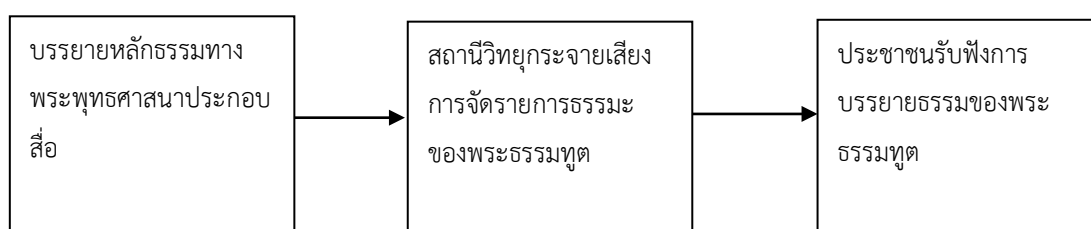
วิธีการเผยแผ่ธรรมแบบบรรยายประปาฐกถาของพระธรรมทูตที่นำความรู้มาประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่พุทธศาสนา โดยการสอนธรรมให้สนุกและผู้ฟังสามารถปฏิบัติได้ ทั้งนี้เพราะการสอนธรรม ด้วยการบอกเล่าและบรรยายอย่างเดียว ไม่ได้ช่วยให้เด็กหรือประชาชนได้รับการเรียนรู้ หรือได้รับการศึกษาแต่อย่างใด ได้เพียง ข้อมูลที่ท่องสอบเท่านั้น การกระทำ สำคัญกว่าการพูด สอนธรรม 1 ข้อ แล้วเขาปฏิบัติได้ ดีกว่า สอนธรรมะมากมาย แต่ปฏิบัติไม่ได้เลยสักข้อ การที่เด็กเชื่อฟัง ตอบคำถามได้ ท่องจำหลักได้ ไม่ได้หมายความว่าเขามีคุณธรรมแล้ว การสอนธรรม ควรวัดผลจากการปฏิบัติจริง และการสอนเด็ก ต้องใช้วิธีการที่ต่างไปจากการสอนผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่สนใจธรรม ฟังธรรม ปฏิบัติธรรม เพราะรู้ว่าดีมีประโยชน์มาก่อนแล้ว แต่เด็กไม่รู้เรื่องนี้มาก่อน เด็กเข้าวัด และจะยินดีปฏิบัติธรรมก็เพราะน่าสนใจและสนุกหรือไม่เท่านั้น

การสอนธรรม จะได้ผล เมื่อคนเรา “คิดได้” และ “คิดเป็น” แต่เด็กยังคิดไม่ได้ และคิดไม่เป็น จึงควรสอนเด็กให้ “คิด” ก่อนที่จะสอน “แนวคิด” ในเรื่องนั้นๆ การสอนธรรมะ เป็นเรื่องยากที่ต้องสอนให้คนเกิดความซาบซึ้งศรัทธาก่อน แล้วเขาจึงพร้อมจะนำไปปฏิบัติได้ การสอนธรรมปัจจุบัน มักจะสอนแต่ชื่อธรรมะ ไม่ใช่ตัวธรรมะ ธรรมะที่แท้จริงต้องประกอบด้วย การสื่อถึงสัจธรรม สภาพธรรมที่ปรากฏและความเข้าใจที่จะปฏิบัติต่อสภาพธรรมนั้น

การเผยแพร่ธรรมโดยการบรรยายธรรมหรือปาฐกถาธรรมนั้นโดยทั่วไป จะมี ๒ ลักษณะสำคัญ คือ พระธรรมทูตติดต่อสถานที่เพื่อบรรยายธรรมเอง โดยปฏิบัติตามแผนปฏิบัติการประจำปีที่ได้รับมอบหมายจากหัวหน้างานพระธรรมทูตประจำจังหวัด ลักษณะนี้เป็นการเผยแพร่ธรรมเชิงรุก และ หน่วยงานต่างๆเป็นผู้ติดต่อพระธรรมทูตให้เป็นผู้แสดงธรรม โดยมีฎีกาอาราธนา ลักษณะนี้เรียกว่า การรับอาราธนาบรรยายธรรมหรือปาฐกถาธรรม จึงสามารถสรุปเป็นแผนภาพรูปแบบและวิธีการเผยแพร่ธรรมโดยการบรรยายธรรมหรือปาฐกถาธรรมไว้ได้ ดังนี้

๔.๓ รูปแบบและวิธีการเผยแพร่ธรรมโดยการบรรยายธรรมผ่านสื่อแพร่ภาพหรือสถานีวิทยุกระจายเสียงออกอากาศ ของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง

รูปแบบและวิธีการเผยแพร่ธรรมโดยการบรรยายธรรมผ่านสื่อแพร่ภาพหรือสถานีวิทยุกระจายเสียงออกอากาศ ของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทองเป็นการนำหลักการทางพุทธศาสนา หลักธรรมทางพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้กับงานสื่อสารมวลชนในการเผยแพร่ธรรมผ่านสื่อแพร่ภาพหรือสถานีวิทยุกระจายเสียงออกอากาศ ดังนี้

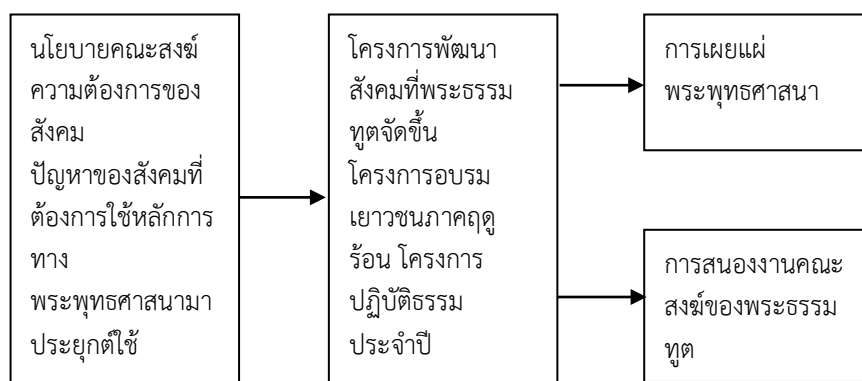
การเผยแพร่พระพุทธรศาสนาในปัจจุบันมีการนำสถานีวิทยุชุมชนอยู่หลายแห่งได้เปิดโอกาสให้พระธรรมทูตได้เผยแพร่ธรรม ในการเผยแพร่ธรรมรูปแบบนี้ มีกระบวนการดังนี้ พระธรรมทูตทำการติดต่อผู้บริหารสถานีวิทยุชุมชนที่ต้องการเผยแพร่ มีทั้งการขอใช้เวลาเป็นช่วงขณะหรือตามแต่โอกาสหนึ่ง ๆ หรือ การขอร่วมเป็นผู้จัดรายการ ในผังรายการออกอากาศของทางสถานี ช่วงแต่ละเวลาจะมีความเข้มข้นของการรับผิชอบ แตกต่างกัน พระธรรมทูตจะทำการเตรียมเนื้อหาธรรมที่จะบรรยายออกอากาศ (สคริปออกอากาศ) ทุกครั้งที่ต้องการเผยแพร่ธรรม จะไม่เพียงแค่มิปฏิภาณไหวพริบอย่างเดียว ยังจะต้องมีการรักษา อาจารย์ของพระสงฆ์อย่างเคร่งครัด

เนื่องจากการออกอากาศมีผู้รับฟังหลายประเภท พระธรรมทูตควรมีการติดตามและประเมินผลจากผู้ฟังรายการ จัดทำฐานข้อมูลผู้ฟังรายการ และพัฒนาปรับปรุงวิธีการ เนื้อหา คำพูด อารมณ์ และเทคนิคที่ใช้ในการพูดออกอากาศอยู่เสมอ รวมทั้งมีการจัดรวบรวมบทความธรรมที่ใช้ ออกอากาศทำเป็นรูปเล่ม เพื่อแจกจ่ายแก่ประชาชนที่สนใจในโอกาสต่างๆ วิทยุกระจายเสียงมีผลต่อสังคมอย่างมากมายและต่างกัน วิทยุกระจายเสียงมีอิทธิพลต่อชีวิตประจำวัน และกิจวัตรอื่นๆ ของผู้ฟัง ในขณะที่ทางสถานีพยายามปรับเวลาของรายการ เพื่อให้เหมาะสมกับกิจวัตรประจำวันของสาธาณชนนั้น ในทางกลับกัน สาธาณชนก็พยายาม ปรับกิจวัตรให้คล้อยตามรายการ การกระจาย

เสียงอยู่เสมอ รายการบางประเภทเป็นเหตุให้บางคนฝึกฝนตนเองให้อยู่ติดบ้านตามวันและเวลาของรายการนั้นๆ

๔.๑.๔ รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมแบบการจัดโครงการส่งเสริมคุณธรรมต่างๆ ของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง

รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมแบบการจัดโครงการส่งเสริมคุณธรรมต่างๆ ของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง เป็นการเผยแผ่ธรรมพระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง ซึ่งอาศัยโครงการต่าง ๆ ที่จัดทำขึ้นให้เกิดการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ลักษณะการเผยแผ่ขึ้นอยู่กับโครงการที่พระธรรมทูตต้องการเน้นว่าจะนำพุทธธรรมให้เกิดการปฏิบัติในหมู่ประชาชนอย่างไร เช่น การจัดทำโครงการบวชศีลจาริณี โครงการปฏิบัติธรรม เป็นต้น วิธีการเผยแผ่ธรรมแบบจัดโครงการนิยมจัดขึ้นเป็นประจำทุกปีของแต่ละวัดในจังหวัดอ่างทอง และพระธรรมทูตมีทั้งจัดโดยรายบุคคล และร่วมกับพระธรรมทูตในจังหวัด ดังนี้

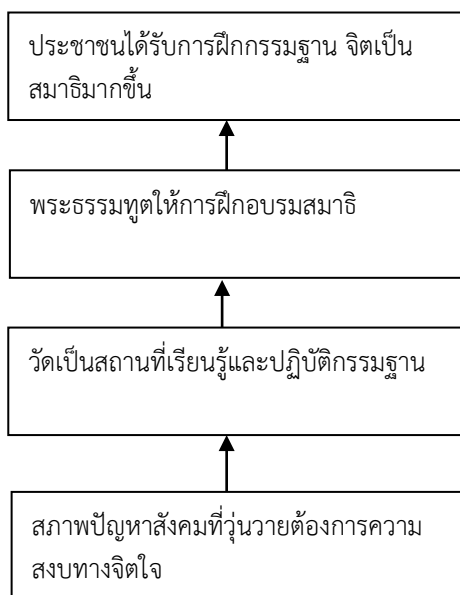
การจัดโครงการต่างๆ ของพระธรรมทูต เป็นการส่งเสริมคุณธรรม การเผยแผ่ธรรมแบบการจัดโครงการส่งเสริมคุณธรรมดังกล่าวข้างต้นนั้น แต่ละโครงการพระธรรมทูตประจำจังหวัด มีกระบวนการเผยแผ่ที่มีลักษณะเหมือนกัน การจัดทำโครงการและการขออนุมัติโครงการโดยทั่วไปแล้ว พระธรรมทูตจะต้องจัดทำเอกสารโครงการ เพื่อให้ทราบถึงความสำคัญ และความจำเป็นของแต่ละโครงการ รวมถึงวัตถุประสงค์ วิธีดำเนินการ กลุ่มเป้าหมาย ระยะเวลาพื้นที่ งบประมาณ คณะทำงาน และการประเมินผล และดำเนินการขออนุมัติโครงการจากผู้บริหารทางการคณะสงฆ์ บางโครงการอาจต้องขอความเห็นชอบจากผู้บริหารฝ่ายบ้านเมืองด้วย เพื่อให้ได้รับความร่วมมือในการจัดโครงการ อันนำไปสู่ความสำเร็จของโครงการ

การประชุมคณะกรรมการดำเนินงาน เมื่อโครงการได้รับอนุมัติแล้ว พระธรรมทูตผู้เป็นเจ้าของโครงการหรือผู้รับผิดชอบโครงการ ก็จะต้องรีบดำเนินการจัดประชุมคณะกรรมการดำเนินงาน เพื่อร่วมกันวางแผนและร่วมกันปฏิบัติงานให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ โดยมอบหมายงานให้ผู้ที่เกี่ยวข้องและมีความเชี่ยวชาญในแต่ละภาระงานร่วมรับผิดชอบทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ การขออนุมัติงบประมาณในการดำเนินการ ในการจัดโครงการแต่ละครั้ง สิ่งที่สำคัญอย่างยิ่ง คืองบประมาณ

ในการดำเนินการ จากเอกสารรายงานผลการปฏิบัติงานของพระธรรมทูตจังหวัด งบประมาณแม้จะเป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินการ แต่ไม่มีปัญหาเรื่องการขาดงบประมาณดำเนินการ และมีหน่วยงานองค์กร และประชาชนทั่วไปให้การสนับสนุนไม่ขาด ไม่ว่าจะจัดโครงการ ณ ศูนย์ใดๆ จากเอกสารการประเมินโครงการแล้ว สาเหตุที่พระธรรมทูต จัดโครงการอบรมแล้วไม่มีปัญหาเรื่องงบประมาณแต่ได้รับการสนับสนุนอย่างเพียงพอ พระธรรมทูตประจำจังหวัด ทางงานเผยแผ่อย่างจริงจังเป็นรูปธรรมชัดเจน อีกทั้งหน่วยงาน องค์กรทั้งภาครัฐ และเอกชน และประชาชนทั่วไป จะต้องมีความสนใจและให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณธรรมในรูปแบบต่างๆ วัฒนธรรมและจารีตประเพณีของชาวพระธรรมทูตประจำจังหวัด มีลักษณะสนับสนุนโครงการที่เป็นการจรรโลงคุณธรรมจริยธรรมในสังคมเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว

๔.๑.๕ รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมแบบการนำฝึกสมาธิ ของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง

รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมแบบการนำฝึกสมาธิ ของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง เป็นการจัดกิจกรรมภายในวัดให้เป็นสถานที่รองรับการเผยแผ่ทางพระพุทธศาสนา โดยจัดกิจกรรมให้ประชาชนทั่วไปได้เข้ามาศึกษาและปฏิบัติกรรมฐานให้จิตเกิดสมาธิ ซึ่งรูปแบบการนำการฝึกสมาธิมาประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่ธรรมของพระธรรมทูต ปัจจุบันได้รับความนิยมมาก ดังนี้

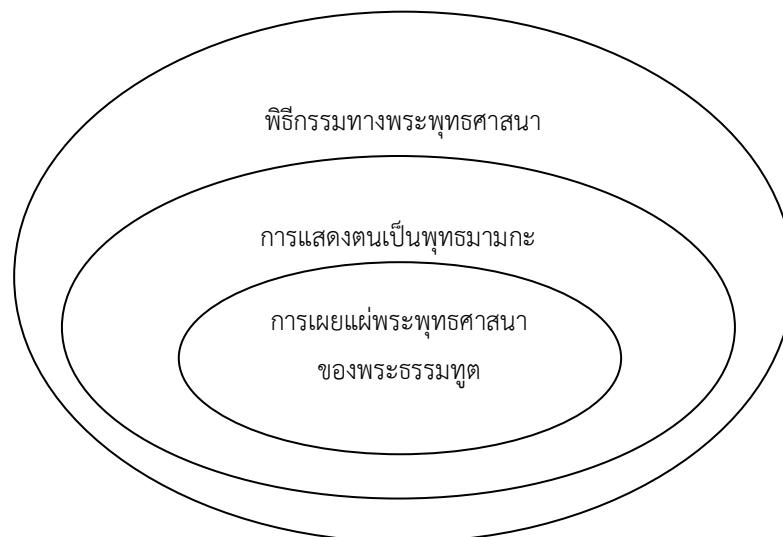

การฝึกกรรมฐานของพระธรรมทูตมีรูปแบบที่แตกต่างกัน แต่เป้าหมายเดียวกันคือ การส่งเสริมให้ประชาชนมีจิตเป็นสมาธิมากขึ้น มีความสงบทางจิตใจ สามารถนำผลของความสงบไปปรับประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันในการประกอบอาชีพการงาน รวมถึงการวางพื้นฐานเพื่อเข้าสู่มรรคผล นิพพาน และสมาธิเป็นจิตตั้งมั่นในอารมณ์หนึ่งอย่างแน่วแน่ กล่าวในภาษาชาวบ้านก็คือ การมีใจจดจ่ออยู่ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ไม่ฟุ้งซ่านนั่นเอง การทำสมาธินั้นที่พระธรรมทูตจังหวัด

นำไปใช้ในการเผยแผ่นั้น ไม่ได้เน้นการเข้าถึงนิพพาน หรือความสิ้นไปของอาสวะ แต่เน้นความเป็นพื้นฐานที่ดีต่อการปฏิบัติในขั้นสูง และเน้นประโยชน์ที่ได้ทันทีในชีวิตประจำวัน เช่น การทำให้มีจิตใจผ่องใส ประกอบกิจการงานได้ราบรื่น และคิดอะไรรวดเร็วทะลุปรุโปร่ง ด้วยเหตุวาระดับจิตใจได้ถูกฝึกมาให้มีความนิ่งดีแล้ว เมื่อมีความนิ่งเป็นสมาธิแล้ว ย่อมมีพลังแรงกว่าใจที่ไม่มีสมาธิ ดังนั้นเมื่อจะคิดทำอะไร ก็จะทำให้ดี และได้เร็วกว่าคนปกติ ที่ไม่ได้ผ่านการฝึกสมาธิมาก่อน วิธีการทำสมาธิที่พระธรรมทูตจังหวัดอ่างทอง นิยมนำมาเผยแผ่แนะนำนั้น จะขอนำมากล่าวไว้ในที่นี้เริ่มตั้งแต่ขั้นพื้นฐาน

๔.๑.๖ รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมแบบการนำปฏิญาณตนเป็นพุทธมามกะของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง

รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมแบบการนำปฏิญาณตนเป็นพุทธมามกะของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง เป็นการเผยแผ่ธรรมในลักษณะการนำพิธีการทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ให้เกิดการเข้าใจในหลักการและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต ดังนี้

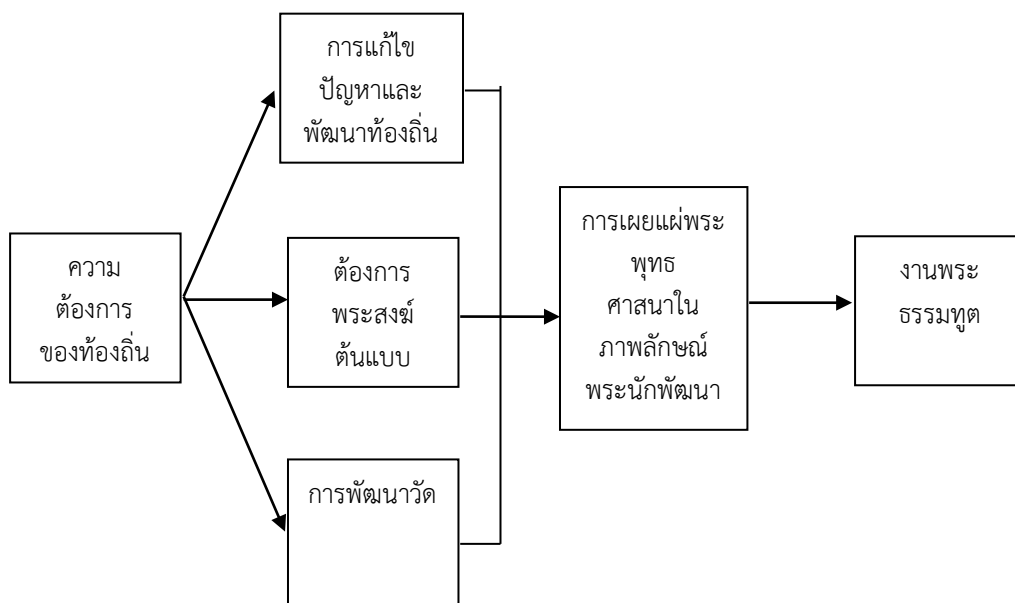
การเผยแผ่ธรรมของพระธรรมทูตสามารถแบ่งข้อคิด แนวปฏิบัติเข้าไปในกิจกรรมพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น การทำพิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ หมายความว่า ประกาศตนว่าเป็นผู้รับนับถือพระพุทธเจ้า กล่าวคือ เป็นผู้ถือพระพุทธศาสนา (พุทธ แปลว่า ผู้รู้ ผู้ฉลาด พุทธศาสนา แปลว่า คำสอนของท่านผู้รู้, ผู้ถือ พุทธศาสนา ปฏิบัติถูกต้องก็ย่อมฉลาดยิ่ง ๆ ขึ้น สามารถตัดความชั่วความโง่ได้) การทำพิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะนี้ มีมาตั้งแต่สมัยพระพุทธเจ้า ตลอดมา จนถึงบัดนี้รวมเป็น ๔ วิธี คือ มีผู้มาทูลขอบวช พระพุทธเจ้าทรงให้บวชด้วยพระวาจาว่า "มาเถิดภิกษุ จงประพฤติพรหมจรรย์เถิด" ดังนี้ เป็นต้น ผู้นั้นถือเพศ คือ โกณम्म นุ่งห่มสบงจีวร เป็นเสร็จพิธี ขอบวชต่อพระสาวก ต้องปลงผม นุ่งห่มสบงจีวรก่อน แล้วลั่นวาจาถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ คือเป็นที่พึ่งที่ระลึก ๓ หน เป็นเสร็จพิธี ผู้มีอายุไม่ครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์

กระบวนการและขั้นตอนการประกาศตนเป็นพุทธมามกะ เป็นการฝึกหัดอบรมให้ประชาชนเข้าถึงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาผ่านพิธีกรรมการแสดงตนเป็นพุทธมามกะ โดยผู้จะแสดงตนให้รู้จักการกราบไหว้ การท่องคำบูชา การกล่าวคำนโมสการ คำปฏิญาณ คำอาราธนาศีล ๕

คำสมาทานศีล ๕ ทำการเตรียมการ คือ ฝ่ายพระสงฆ์ นิมนต์พระผู้ใหญ่ หรือผู้น้อยที่สมควรให้ครบ ๔ รูป เป็นองค์สงฆ์ จัดสถานที่ ควรจัดในโบสถ์หรือวิหาร ศาลาการเปรียญ มีโต๊ะตั้งพระพุทธรูป และเครื่องบูชาพร้อม ฝ่ายผู้แสดงตน นุ่งห่มผ้าขาว มีผ้าห่มเฉียงบ่า ไม่ใส่หมวกและไม่สวมใส่รองเท้า ถ้านักเรียนก็แต่งเครื่องแบบ แต่ต้องถอดหมวก - รองเท้า เตรียมดอกไม้ ธูป เทียน บูชาพระรัตนตรัย ๑ ชุด ถวายพระอาจารย์ในพิธีอีก ๑ ชุด จะมีไทยธรรมถวายด้วยก็แล้วแต่ศรัทธา พิธีการ ผู้แสดงตนเตรียมแต่งตัว และเครื่องบูชาพร้อมแล้ว เดินเข้าไปในบริเวณพิธี นั่งประจำที่ รอเวลา ถึงเวลา พระสงฆ์เข้าประจำที่ให้ตัวแทนผู้แสดงตน จุดเทียน ธูป และพร้อมกันวางดอกไม้บูชาพระรัตนตรัย ระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย เมื่อกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัยเสร็จแล้วทำการแสดงตน พร้อมเข้าถวายพานเครื่องสักการะแก่พระอาจารย์ กราบ ๓ ครั้ง แล้วกล่าวคำนมัสการพระรัตนตรัย เมื่อกล่าวคำปฏิญาณจบแล้ว พระสงฆ์รับว่า "สาธุ" พร้อมกัน ต่อจากนั้น ผู้ปฏิญาณนั่งรอคอยฟังโอวาท ประณมมือฟัง พระอาจารย์ให้โอวาทเกี่ยวกับหัวใจพระพุทธศาสนา ๓ ข้อ เมื่อฟังโอวาทจบ รับว่า "สาธุ" แล้วนั่งคุกเข่า กล่าวคำอาราธนาศีล ๕ เมื่อพระสวดจบ ก็คุกเข่ากราบพระสงฆ์ ๓ ครั้ง เป็นอันเสร็จพิธี ภายหลังจากการจัดกิจกรรม ผลที่ได้ก่อให้เกิดชาวพุทธเพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นผลมาจากการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตที่นำพิธีกรรมมาประยุกต์ใช้

๔.๑.๗ รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมแบบการนำพัฒนาท้องถิ่น ของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง

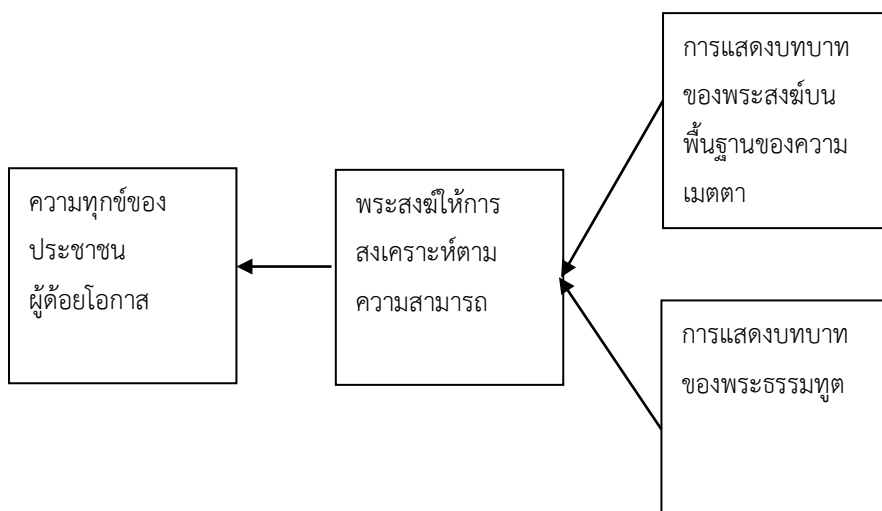
รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมแบบการนำพัฒนาท้องถิ่น ของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง เป็นการปฏิบัติตนในฐานะพระสงฆ์ต้นแบบในพื้นที่ที่มุ่งหวังพัฒนาท้องถิ่นที่พระสงฆ์อยู่ ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปตามความต้องการของสังคม และการเป็นพระสงฆ์ต้นแบบทางการพัฒนาท้องถิ่น จึงเป็นบทบาทหนึ่งที่พระธรรมทูตสามารถดำเนินการได้ ดังนี้

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์นักพัฒนา เป็นการปฏิบัติงานของพระธรรมทูต ควบคู่กับการสร้างคุณธรรมศีลธรรมแก่ประชาชนในขณะที่จัดทำโครงการพัฒนาท้องถิ่น เช่น ความเมตตา มุ่งดีมุ่งเจริญต่อสังคมส่วนร่วม การให้เกียรติให้โอกาสแก่กัน การให้ความเคารพผู้ใหญ่ในชุมชน การแสดงออกถึงวิถีประชาธิปไตย ความเสียสละ ความขยันหมั่นเพียร ความรู้จักเก็บรักษาทรัพย์สมบัติหรือการอดออม การใช้จ่ายอย่างประหยัด สัมมาอาชีพ และคุณธรรมศีลธรรมอย่างอื่นอีกจำนวนมาก ซึ่งประชาชนจะซึมซับคุณธรรมศีลธรรม ผ่านโครงการต่างๆอย่างไม่รู้สึกรู้สีกตัว และเกิดจิตสำนึกรับผิดชอบตนเองและสังคมอย่างอัตโนมัติ พระสงฆ์หรือพระธรรมทูต จึงนับได้ว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่องานเผยแผ่พระพุทธศาสนา จากอดีตจนถึงปัจจุบันมีความสัมพันธ์ใกล้ชิด และมีบทบาทสำคัญในสังคม ซึ่งบทบาทที่ได้รับการยอมรับจากสังคมของพระธรรมทูตในฐานะที่เป็นพระสงฆ์ที่ช่วยเหลือสังคม ๓ ประเภทใหญ่ ได้แก่ ด้านการเผยแผ่ธรรม ด้านการศึกษา มีโครงการรณรงค์ ผู้ไม่รู้หนังสือ จัดการเรียนการสอนในรูปแบบโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม แผนกบาลี หรือปริยัติสามัญ ตลอดจนอุปการะเลี้ยงดูบุตร หลานชาวบ้าน ด้านการสงเคราะห์ เช่น การช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก ไม่มีที่อยู่ ไม่มีงานทำ การมอบทุนเป็นโครงการอาหารกลางวันแก่เด็กนักเรียน การจัดหารายได้และทุนการศึกษาแก่เด็กนักเรียน

๔.๑.๘ รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมแบบการทำกิจกรรมสังคมสงเคราะห์ของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง

รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมแบบการทำกิจกรรมสังคมสงเคราะห์ของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง เป็นการนำหลักเมตตาธรรมมาใช้ในงานของพระธรรมทูต สร้างภาพลักษณ์ที่ดีแก่สังคม ให้เห็นวัดเป็นที่พึ่งของประชาชน โดยพระสงฆ์ที่เป็นศรัทธาของประชาชน และเป็นที่ยึดเหนี่ยวของประชาชนมีคุณลักษณะของพระผู้ให้ ช่วยเหลือประชาชนรอบด้าน เช่น ให้อาหารแก่ผู้ทุกข์ยาก ให้ที่พักแก่ผู้เดินทาง รวมถึงยอมรับภาระการเลี้ยงดูสุนัข แมวจรจัดที่ประชาชนทั่วไปนำมาทิ้งภายในวัด ภาพของพระผู้ให้สามารถนำมาสร้างภาพลักษณ์ที่ดีงามแก่พระธรรมทูต ดังนี้

การเผยแพร่ธรรมโดยการทำกิจกรรมสังคมสงเคราะห์นั้น พระธรรมทูตประจำจังหวัดได้จัดดำเนินการในรูปแบบต่างๆ ขึ้นอยู่กับความสามารถและความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านของพระธรรมทูต บางรูปจัดสวัสดิการสงเคราะห์ชุมชน ได้บำเพ็ญบารมีด้านนี้ มีบุคลิกลักษณะเอื้อเพื่อประนีประนอม และมีจิตใจมุ่งบำเพ็ญบารมีทาน ก็จะเน้นการเผยแพร่ในรูปแบบของการจัดสวัสดิการเพื่อสงเคราะห์ชุมชน เช่น ช่วยภัยหนาว ภัยแล้ง น้ำท่วมและอื่นๆ พระธรรมทูตบางรูป เป็นนักการศึกษา มีสติปัญญาปภากาณไหวพริบแก้กล้ำ มีความสุขกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยการจัดการศึกษา ทั้งนักธรรม บาลี ธรรมศึกษา ปริยัติสามัญ หรือแม้กระทั่งสนับสนุนทุนการศึกษาแก่นักเรียนนักศึกษาและเยาวชนในชุมชน หากวิธีการส่งเสริมการศึกษาทุกรูปแบบ ซึ่งแต่ละรูปมีพลังมากบ้าง น้อยบ้าง ตามสภาพแวดล้อม สังคม ชุมชน และบารมีที่สั่งสมพระธรรมทูตบางรูปมีความรู้เรื่องการพยาบาล โดยเฉพาะการรักษาโรคด้วยสมุนไพรพื้นบ้าน ก็จะทำให้การสงเคราะห์ชาวบ้านที่ได้รับความเดือดร้อนเจ็บไข้ได้ป่วยด้วยยาสมุนไพร รวมทั้งแนะนำส่งเสริมให้ชาวบ้านรู้จักพึ่งพาตนเองด้วยการปลูกสมุนไพรที่จำเป็นอย่างน้อยๆก็จะช่วยปฐมพยาบาลได้ในเบื้องต้น การจัดให้ความรู้เรื่องการรักษาโรคต่าง ๆ ทั้งแผนโบราณและแผนปัจจุบันโดยร่วมกันโรงพยาบาลประจำอำเภอและโรงพยาบาล ส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล ตลอดจนทั้งร่วมมือการหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ความรู้ในการดูแลรักษาสุขภาพแก่ประชาชนในชุมชน

๔.๔ สรุปการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก

สรุปการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก จากการสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง มีดังนี้

รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมแบบการแสดงธรรมเทศนา คือ ถ้าเจ้าภาพ มีความประสงค์ที่จะจัดให้มีเทศน์ผนวกด้วยก็ได้ตามความเหมาะสม เช่น เทศน์งานทำบุญขึ้นบ้านใหม่ เทศน์งานฉลองอายุ ใช้เวลาประมาณ ๓๐ นาที ถึง ๑ ชั่วโมงหลังฉันภัตตาหารเสร็จ เข้าหรือเพลตามความเหมาะสมเช่นกัน ถ้าเทศน์ ๒ ธรรมาสน์ ใช้เวลามากตั้งแต่ ๒ ชั่วโมง ขึ้นไป มักจะจัดให้เทศน์หลังฉันเพลเสร็จ การแสดงธรรมนั้น เป็นการแสดงหรือบอก การชี้แจง แนะนำ สั่งสอนผู้ที่ยังไม่รู้ให้เกิดความรู้ความเข้าใจ และเป็นพยานของสิ่งที่เข้าใจให้มั่นใจยิ่งขึ้น

รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมแบบการบรรยายธรรมหรือปาฐกถาธรรม คือ การประยุกต์ใช้หลักธรรมให้สอดคล้องกับสถานการณ์บ้านเมืองและนโยบายของรัฐบาลและคณะสงฆ์ เมื่อเขียนโครงการเสร็จในเอกสารโครงการจะได้รับการรับรอง หรือให้ความเห็นชอบจากหัวหน้าพระธรรมทูตประจำจังหวัด เจ้าคณะอำเภอเป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่นี้โดยตำแหน่ง วิธีการนี้จะช่วยให้หน่วยงานต่างๆ ที่พระธรรมทูตมีหนังสือขอความร่วมมือในการเผยแผ่ธรรม ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี

รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมแบบการบรรยายธรรมผ่านสื่อแพร่ภาพหรือสถานีวิทยุกระจายเสียงออกอากาศ คือ การวางแผนจัดรายการ เริ่มต้นด้วยการศึกษากลุ่มประชากรเป้าหมายทั้งทางด้านประชากรศาสตร์ และทางด้านพฤติกรรมการฟังวิทยุกระจายเสียงของประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ความต้องการของกลุ่มผู้ฟังเป้าหมายในชุมชนนั้น ศึกษาอัตราส่วนความนิยมรายการ

ทำให้ทราบระดับความนิยมฟังรายการประเภทใดที่ได้รับความนิยมสูงสุด เพื่อนำมาวางแผน และกลยุทธ์ในการจัดรายการให้เป็นที่ยอมรับของผู้ฟัง

รูปแบบและวิธีการเผยแพร่ธรรมแบบการจัดโครงการส่งเสริมคุณธรรมต่างๆ คือ พระธรรมทูตจะต้องจัดทำเอกสารโครงการ เพื่อให้ทราบถึงความสำคัญและความจำเป็น ของแต่ละโครงการ รวมถึงวัตถุประสงค์ วิธีดำเนินการ กลุ่มเป้าหมาย ระยะเวลา พื้นที่ งบประมาณ คณะทำงาน และการประเมินผล ดำเนินการขออนุมัติโครงการจากผู้บริหารทางการคณะสงฆ์ บางโครงการอาจต้องขอความเห็นชอบจากผู้บริหารฝ่ายบ้านเมืองด้วย เพื่อให้ได้รับความร่วมมือในการจัดโครงการ อันนำไปสู่ความสำเร็จของโครงการ

รูปแบบและวิธีการเผยแพร่ธรรมแบบการนำฝึกสมาธิ คือ พระธรรมทูต ประจำจังหวัด ได้ร่วมกันจัดทำคู่มือการนำฝึกสมาธิเพื่อใช้เป็นประโยชน์ต่อการเผยแพร่ การทำสมาธิโดยวิธีนี้นั้นมีหลักการนับอยู่หลายวิธี และแต่ละวิธีก็ล้วนแต่มีจุดหมายเดียวกัน คือ เป็นอุบายหลอกล่อให้จิตตั้งมั่น อยู่ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นเวลานานได้ ทำให้เราเรียนรู้ ที่จะเป็นนายของจิต ควบคุมมันได้

รูปแบบและวิธีการเผยแพร่ธรรมแบบการนำปฏิญาณตนเป็นพุทธมามกะ คือ การทำพิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ การปฏิญาณตนเป็นผู้นับถือพระพุทธศาสนาประเพณีนิยมแสดงตนเป็นพุทธมามกะ ศาสนาเกิดเลื่อมใสในพุทธศาสนา ก็ทำพิธี ประกาศตนเป็นชาวพุทธ เพื่อให้ผู้อื่นทราบว่าตนถือพระพุทธศาสนาแล้วกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัยเสร็จแล้ว ผู้แสดงตนเข้าถวายพานเครื่องสักการะแก่พระอาจารย์

รูปแบบและวิธีการเผยแพร่ธรรมแบบการนำพัฒนาท้องถิ่น คือ การเผยแพร่ธรรมของพระธรรมทูตประจำจังหวัด ที่เอกสาร รายงานปฏิบัติงานประจำปี พระธรรมทูตมีกระบวนการเผยแพร่โดยการนำพัฒนาท้องถิ่น พระธรรมทูตมุ่งเน้นการสอดแทรกหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ผ่านกิจกรรมมีส่วนร่วมของประชาชนในแต่ละชุมชน หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหา ร่วมรับผิดชอบพระธรรมทูตประจำอำเภอ และจังหวัด อ่างทอง จะร่วมกับชุมชนนำมาพูดคุย อภิปรายประเด็นต่างๆ บทบาทสำคัญในสังคม ซึ่งบทบาทที่ได้รับการยอมรับจากสังคมของพระธรรมทูตในฐานะที่เป็นพระสังฆาธิการ

รูปแบบและวิธีการเผยแพร่ธรรมแบบการทำกิจกรรมสังคมสงเคราะห์ คือ พระธรรมทูตบางรูปจัดสวัสดิการสงเคราะห์ชุมชน เนื่องจากได้บำเพ็ญบารมีด้านนี้ มีบุคลิกลักษณะเอื้อเพื่อประนีประนอม และมีจิตใจมุ่งบำเพ็ญบารมีทาน ก็จะเน้นการเผยแพร่ ในรูปแบบของการจัดสวัสดิการเพื่อสงเคราะห์ชุมชน พระธรรมทูตบางรูปมีความรู้เรื่องการพยาบาล โดยเฉพาะการรักษาโรคด้วยสมุนไพรพื้นบ้าน ก็จะทำให้การสงเคราะห์ชาวบ้านที่ได้รับความเดือดร้อนเจ็บไข้ได้ป่วยด้วยยาสมุนไพรพร้อมกับใช้วิธีการแสดงธรรมเทศนา การบรรยายธรรม โดยเน้นการนำประสบการณ์จริงมาเป็นอนุสรณ์เตือนใจ ใช้ภาษาที่ฟังเข้าใจง่ายๆ ทำทนาย ให้ไปสู่การปฏิบัติ พระธรรมทูตประจำจังหวัด อ่างทองมีวิธีการเผยแพร่พระพุทธศาสนา โดยการจัดโครงการเปิดวัดวันอาทิตย์ใกล้ชิดพระพุทธศาสนา จัดโครงการสวดมนต์เสริมมงคลชีวิต ทุกวันพระ และจัดโครงการปฏิบัติธรรมประจำปี

๔.๕ ผลการวิจัยสนทนากลุ่มเฉพาะ

ผลการสนทนากลุ่มเฉพาะรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง จากการสนทนากลุ่มได้ยืนยันรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทองที่เหมาะสมสำหรับรายนามผู้เชี่ยวชาญที่เข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussions) เพื่อเสนอแนะข้อคิดเห็นในรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง ประกอบด้วย

๑. พระครูปลัดสุวัฒนมงคลวรคุณ เจ้าอาวาสวัดสุทิวาวาส/เจ้าสำนักปฏิบัติธรรม
๒. พระมหาสมบุญ วุฑฒิโกโร, ดร. คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
๓. พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, ดร. ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
๔. พระมหาสม กลยาโณ ดร. อาจารย์ประจำคณะสังคมศาสตร์
๕. พระมหาสหัส จิตสาโร, ผศ.ดร. อาจารย์คณะครุศาสตร์
๖. พระครูวิจิตรธรรมานุรักษ์ เจ้าอาวาสวัดบางช้างนอก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๗. พระครูพิศิษฐ์โชติธรรม เจ้าอาวาสวัดรางจระเข้ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๘. พระมหาปรีชา เขมนนโท ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดมเหยงค์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๙. พระมหาประสาน อนุวตโต ดร. อาจารย์ประจำคณะสังคมศาสตร์
๑๐. ดร.พิเชฐ ทังโต ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
๑๑. นาวาอากาศเอก ดร.นภัทร์ แก้วนาค อาจารย์อาวุโส วิทยาลัยกองทัพอากาศโรงเรียนนายเรืออากาศ

จากการสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญสนทนากลุ่มได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง โดยยึดหลักปฏิบัติงานพระธรรมทูตที่ได้รับมอบหมายออกเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และได้รับการแต่งตั้งจากคณะสงฆ์ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา มั่นมั่นสอนประชาชน กำจัดกิเลสและการปฏิบัติงานต้องปรับวิธีการเผยแผ่ตามสภาพปัญหาทั่วไปที่ส่งผลต่อคุณภาพการเผยแผ่ที่พระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทองเผชิญอยู่ผลการสนทนากลุ่มได้ยืนยันรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง จากการนำเสนอข้อมูลที่ได้จากการวิจัยแก่ผู้เชี่ยวชาญสนทนากลุ่ม

พระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทองมีหลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงเป็นต้นแบบของผู้กำจัดกิเลสและแนะนำสั่งสอนผู้อื่นให้รู้ตาม พระธรรมทูตก็เช่นเดียวกัน ปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีในชุมชน^{๖๘} ปฏิบัติบำเพ็ญเสนาสนาแก้ไขปัญหาก่

^{๖๘}สนทนากลุ่มเฉพาะ, พระครูปลัดสุวัฒนมงคลวรคุณ, เจ้าอาวาสวัดสุทิวาวาส/เจ้าสำนักปฏิบัติธรรม, ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.

พระสงฆ์ ประชาชน การแนะนำ ตอบข้อสงสัย การนำหลักธรรมไปประยุกต์^{๖๙} พร้อมแสดงธรรมตามลำดับในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาใช้หลักเมตตา มุ่งอนุเคราะห์ประโยชน์ให้เกิดแก่ผู้ฟัง ไม่เผยแผ่พุทธธรรมเพราะเห็นแก่ลาภสักการะ ไม่ยกตนข่มเพื่อนพระธรรมทูต^{๗๐}

วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต เน้นการค้นหาข้อมูลพื้นฐานการออกเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนพระธรรมทูตจะสอบถามปัญหาข้อมูลพื้นฐานก่อนออกเผยแผ่สำหรับประชาชนทั่วไปนิยมสอบถามข้อมูลพื้นฐาน^{๗๑} ชื่อ สกุล นาม การนำผลการวิจัยมาอ้างอิงกับหลักธรรมและการสังเกตจิตใจผู้ฟังแล้วแสดงธรรมให้เหมาะสมกับกาลนั้น ๆ^{๗๒}

สภาพปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง มีปัจจัยสนับสนุนหลัก คณะสงฆ์จังหวัดอ่างทองมีการกำหนดนโยบาย คำสั่งแต่งตั้งการประสานงบประมาณสนับสนุนกิจกรรมของพระธรรมทูต^{๗๓} สำนักงานพระพุทธศาสนา โรงเรียนในพื้นที่ที่พระธรรมทูตประจำอยู่ ปัจจัยส่วนบุคคล^{๗๔} พระสงฆ์ที่เป็นพระธรรมทูตส่วนมากมีประสบการณ์ มีพรรษา มีความรู้ในหลักการทางพระพุทธศาสนา^{๗๕} อีกทั้งสามารถใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้^{๗๖}

ปัจจัยที่ส่งผลกระทบเชิงลบต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจากสื่อออนไลน์ โทรศัพท์ ภาพยนตร์ ที่เข้ามาเพิ่มกิเลสแก่ผู้รับข้อมูลพุทธธรรม^{๗๗} หันเหความสนใจใฝ่ธรรมน้อยลง ทำให้พระธรรมทูตมีการปรับวิธีการ เพิ่มทักษะพัฒนาตนเองให้มีความรู้ในวิทยาการสมัยใหม่

^{๖๙} สทนากลุ่มเฉพาะ, พระมหาสมบุญ ฐุฑฒิกโร, ดร., คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย, ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.

^{๗๐} สทนากลุ่มเฉพาะ, นาวาอากาศเอก ดร.นภัทร์ แก้วนาค อาจารย์อาวุโส วิทยาลัยกองทัพอากาศ โรงเรียนนายเรืออากาศ, ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.

^{๗๑} สทนากลุ่มเฉพาะ, พระครูวิจิตรธรรมานุรักษ์ เจ้าอาวาสวัดบางช้างนอก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.

^{๗๒} สทนากลุ่มเฉพาะ, พระมหาสม กลยาโณ ดร. อาจารย์ประจำคณะสังคมศาสตร์, ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.

^{๗๓} สทนากลุ่มเฉพาะ ดร.พิเชฐ ทังโต ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.

^{๗๔} สทนากลุ่มเฉพาะ พระครูพิศิษฐ์โชติธรรม เจ้าอาวาสวัดรางจระเข้ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.

^{๗๕} สทนากลุ่มเฉพาะ พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, ดร. ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.

^{๗๖} สทนากลุ่มเฉพาะ พระมหาประสาน อนุวตโต ดร. อาจารย์ประจำคณะสังคมศาสตร์, ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.

^{๗๗} สทนากลุ่มเฉพาะ พระมหาปรีชา เขมนนโท ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดมเหยงค์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.

ใช้คอมพิวเตอร์ โน้ตบุ๊ก ไลน์ เฟสบุ๊ก ส่งข้อมูลสืบค้นข้อมูลได้^{๗๘} ส่งผลให้รูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทองปรับเปลี่ยนไปเพราะปฏิบัติตามหลักการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ปรับวิธีการเผยแพร่ให้เหมาะสมกับสภาพปัญหาพื้นที่ ซึ่งได้รูปแบบการเผยแพร่ที่แตกต่างกันดังนี้

๑. รูปแบบและวิธีการเผยแพร่ธรรมแบบการแสดงธรรมเทศนา

พระธรรมทูตควรยึดวิธีการเผยแพร่เหมือนกับการแสดงพระธรรมเทศนาทั้งนี้เพราะการแสดงธรรมเป็นรูปแบบที่พระสงฆ์สามารถกระทำได้ตามบทบาทของตน อาจมีการนำรูปแบบของคฤหัสถ์มาปรับประยุกต์กับการเทศน์แต่ทั้งนี้ต้องไม่ให้เกิดภาพลักษณ์อันดีงามของพระธรรมทูต การเผยแพร่ที่อาศัยรูปแบบดั้งเดิมเป็นการเทศนาแบบ ปุจฉาและวิสัชนา เหมาะกับการแสดงธรรมในงานบุญ ส่วนมากนิยมในการทำบุญงานต่าง ๆ ทั้งงานมงคลและอวมงคล เช่น งานฉลองอายุ ฉลองพระบวชใหม่ และฉลองอาคารสถานที่ต่างๆ ที่สร้างขึ้น เพื่ออุทิศเป็นบุญกุศล ตลอดถึงงานศพ งานทำบุญอุทิศ เป็นต้น แสดงธรรมในโอกาสพิเศษ การแสดงธรรมในบางโอกาสที่มีการสวดพระพุทธมนต์หรือเจริญพระพุทธมนต์ ที่มีการทำบุญฉลองเลี้ยงพระเสร็จแล้ว การมีเทศน์ต่อ ถือว่าเป็นบุญพิธีใหม่นิยมเริ่มต้นด้วยการให้อุบาสกอาราธนาศีล พระให้ศีล สมาทานศีล อาราธนาธรรม พระแสดงธรรม เมื่อจบการแสดงธรรม

แสดงธรรมตามกาลนิยม แม้ไม่ต้องมีงานทำบุญอะไร ก็นิยมจัดให้มีขึ้นเพื่อฟังกันตามกาลตามวาระหรือตามโอกาสที่เหมาะสม ระเบียบแสดงธรรมในงานทั่วไป คือ การจัดให้มีเทศน์ ๒ หรือ ๓ ธรรมาสน์ ก็มักปฏิบัติตามนี้โดยอนุโลม ซึ่งพอสรุปวิธีการได้ดังนี้ ให้ศีล บอกศักราช แสดงอาณิสส์ หนัชาธรรมาสน์ สมมุติหน้าที่พระธรรมกถึก สรุปความท้ายเทศนา วิธีการสอนศีลธรรมแก่ประชาชน คือ อุปสินทกถา ธรรมมิกถา โอวาทกถา อนุสาสนีกถา ธรรมสากัจฉากถา ปุจฉาวิสัชนากถาธรรมเทศนาถา การอธิบายตามพุทธวิธี คือ สันตัสสนา สมาปทนา สมุตเตชนาสัมปหังสนา

๒. รูปแบบและวิธีการเผยแพร่ธรรมแบบการบรรยายธรรมหรือปาฐกถาธรรม

พระธรรมทูตควรยึดวิธีการเผยแพร่เหมือนกับการบรรยายหรือปาฐกถาธรรม รูปแบบนี้เป็นที่นิยมในสมัยปัจจุบัน พระธรรมทูตสามารถติดต่อสถานที่เพื่อบรรยายธรรมด้วยตนเอง มีการเขียนโครงการเผยแพร่ธรรมประจำปีตามแผนปฏิบัติการ ซึ่งได้มีการประชุมวางแผนและมอบหมาย ภารกิจ เช่น ช่วงระยะเวลา กลุ่มเป้าหมาย พื้นที่ หัวข้อธรรมที่ใช้บรรยาย ซึ่งอาจมีการประยุกต์ ใช้หลักธรรมให้สอดคล้องกับสถานการณ์บ้านเมืองและนโยบายของรัฐบาลและคณะสงฆ์ เมื่อเขียนโครงการเสร็จในเอกสารโครงการจะได้รับการรับรองหรือให้ความเห็นชอบ จากหัวหน้าพระธรรมทูตประจำจังหวัด สำหรับนักเรียนนักศึกษา เยาวชน ประชาชน การประชุมสัมมนาและอื่นๆ ซึ่งมีกระบวนการเหมือนกับการบรรยายธรรมข้างต้น เพียงแต่เปลี่ยนจากพระธรรมทูตติดต่อ

^{๗๘} สทนากลุ่มเฉพาะ พระมหาสหัส จิตฺตสาโร, ผศ.ดร. อาจารย์คณะครุศาสตร์, ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.

สถานที่เผยแพร่ธรรมเองมาเป็นหน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ เป็นผู้อาราธนาพระธรรมทูตให้เป็นแสดงธรรมหรือปาฐกถาธรรม

๓. รูปแบบและวิธีการเผยแพร่ธรรมแบบการบรรยายธรรมผ่านสื่อแพร่ภาพหรือสถานีวิทยุกระจายเสียงออกอากาศ

พระธรรมทูตควรยึดวิธีการเผยแพร่อาศัยสื่อต่าง ๆ ที่มีอยู่ในจังหวัดอ่างทอง ในพื้นที่ใกล้เคียงที่พระธรรมทูตประจำอยู่โดยจัดทำรายการประเภทข่าว คือ ข่าวและเหตุการณ์ปัจจุบัน รายการประเภทความรู้ คือ อภิปรายและโต้ตอบทางโทรศัพท์ รายการประเภทบันเทิง คือ บทเพลงธรรมะ สารธรรมะ นำธรรมะไปใช้ชีวิตประจำวัน รายการโฆษณาและบริการธุรกิจ คือ วัดมีงานก็จะประกาศวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วิทยุกระจายเสียงมีอิทธิพลต่อชีวิตประจำวัน และกิจวัตรเบ็ดเตล็ดอื่น ๆ ของผู้ฟัง ในขณะที่ทางสถานีพยายามปรับเวลาของรายการเพื่อให้เหมาะสมกับกิจวัตรประจำวันของสาธารณชนนั้น ในทางกลับกัน สาธารณชนก็พยายามปรับกิจวัตรให้คล้อยตามรายการกระจายเสียงอยู่เสมอ รายการบางประเภทเป็นเหตุให้บางคนฝึกฝนตนเองให้อยู่ติดบ้านตามวัน และเวลาของรายการนั้น ๆ ซึ่งรูปแบบการเผยแพร่ผ่านสื่อต่าง ๆ ช่วยให้ผู้ฟังสามารถเข้ารับฟังพระธรรมเทศนาจากพระธรรมทูตได้จำนวนมากในคราวเดียวกัน อีกทั้งสามารถระดมทุนสนับสนุนกิจกรรมการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต ประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่าง ๆ

๔. รูปแบบและวิธีการเผยแพร่ธรรมแบบการจัดโครงการส่งเสริมคุณธรรมต่างๆ

พระธรรมทูตควรยึดวิธีการเผยแพร่โดยจัดโครงการคุณธรรมต่าง ๆ ในช่วงวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันสำคัญของชาติ เข้าร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ จัดโครงการบรรพชาอุปสมบทเนื่องในวัดสำคัญของชาติ โครงการบรรพชาสามเณรและอบรมเยาวชน โครงการธรรมสัญจร โครงการเผยแพร่ธรรมในสถานศึกษา การดำเนินงานตามโครงการนั้น อาศัยหลักการบังคับบัญชาตามสายงาน อาศัยหลักมนุษยสัมพันธ์ในการทำงาน มุ่งเน้นความโปร่งใส และกุศลเจตนาเพื่อเผยแพร่พระพุทธศาสนา ทำให้งานแต่ละครั้งสามารถสำเร็จได้ดังประสงค์ การดำเนินงานแต่ละโครงการมีห้วงเวลาที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับสถานการณ์และปัจจัยแวดล้อมทางการบริหารอยู่อย่าง เช่น บางโครงการใช้เวลา ๓ วัน ๗ วัน ๑๐ วัน หรือ ๑๕ วัน หรือบางครั้งอาจใช้เวลา ๒๐ – ๓๐ วัน การดำเนินงานเน้นความเป็นประชาธิปไตย ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมกันแก้ไขปัญหา และจริงจังจริงจัง ไม่ย่อท้อต่อการพัฒนางานคุณธรรม

๕. รูปแบบและวิธีการเผยแพร่ธรรมแบบการนำฝึกสมาธิ

พระธรรมทูตควรยึดวิธีการเผยแพร่แบบการฝึกสมาธิจัดกิจกรรมการฝึกสมาธิภายในวัดของพระธรรมทูต เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามาฝึกสมาธิในโอกาสต่าง ๆ การให้การอบรมการฝึกสมาธิแก่ประชาชน โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุ ฝึกทำสมาธิสามารถทำได้ทุกขณะอิริยาบถ คือ คำอธิบายวิธีการทำสมาธิในชีวิตประจำวัน เวลาที่จะทำสมาธินั้นทำได้ทั้งยืน เดิน นั่ง และนอน ในอิริยาบถทั้ง ๔ นี้ ข้อแนะนำและการเตรียมตัวก่อนการทำสมาธิ คือ การหาเวลาที่เหมาะสม เช่น ไม่ใช่เวลาใกล้เที่ยงเป็นต้นจะทำให้หิวข้าว หรือทำใกล้เวลาอาหาร และไม่ทานอิ่มเกินไป

เพราะจะทำให้่วงนอน หรือเวลาที่คนในบ้านยังมีกิจกรรมอยู่ ยังไม่หลับ เป็นต้น ทำสมาธิโดยการนับ เพื่อฝึกการควบคุมจิต คือ พระธรรมทูตประจำจังหวัด ได้ดำเนินการโดยการเป็นผู้นำในการฝึกสมาธิ ในการปฏิบัติ ก่อนฝึกสมาธิมีการกล่าว คำสมาทาน แนะนำวิธีการขั้นตอนต่างๆ ในการฝึกสมาธิ มีการบรรยายประกอบการนั่งสมาธิ เมื่อนั่งเสร็จ ให้บุคคลอื่นแผ่เมตตาโดยใช้เวลาได้อย่างเหมาะสม เพื่อประพฤติปฏิบัติให้จิตใจมั่นคง เมื่อผู้สูงอายุได้รับการฝึกสมาธิ จิตจะได้รับการผ่อนคลายจากความเครียดที่เกิดจากความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ

ปัจจุบันรูปแบบการฝึกสมาธิได้รับความนิยมจากประชาชนทั่วไปทั้งกลุ่มผู้สูงอายุและหน่วยงานภาครัฐที่นำวิธีการฝึกสมาธิไปประยุกต์ใช้กับการพยาบาล การรณรงค์ท่องเที่ยวแนวฝึกสมาธิในช่วงวันหยุดยาว พระธรรมทูตสามารถนำรูปแบบการฝึกสมาธิมาใช้กับงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้

๖. รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมแบบการนำปฎิญาณตนเป็นพุทธมามกะ

พระธรรมทูตควรยึดวิธีการเผยแผ่จัดกิจกรรมประจำปีนำประชาชนแสดงตนเป็นพุทธมามกะ โดยทำพิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ คือ มอบตัวเป็นศิษย์เพื่อเป็นการยอมรับในการอบรมสั่งสอนของพระธรรมทูต สำหรับประเพณีนิยมแสดงตนเป็นพุทธมามกะ คือ คราวที่บุตรหลาน มีอายุพ้นเขตทารก คือระหว่างอายุ ๑๒-๑๕ ปี เพื่อให้เด็กสืบความเป็นชาวพุทธตามตระกูลวงศ์ที่เป็นชาวพุทธ อยู่แล้ว เพื่อให้ได้ระลึกอยู่เสมอว่า ตนเป็นพุทธศาสนิกชน หรือเมื่อเข้าโรงเรียนต่างศาสนา เด็กเข้าศึกษาในโรงเรียนที่สอนวิชาทั้งสามัญศึกษาและวิสามัญศึกษา เพื่อให้นักเรียนเห็นความสำคัญในการที่ตนเป็นชาวพุทธอยู่ร่วมกัน รูปแบบการเผยแผ่นี้พระธรรมทูตควรประสานหน่วยงานภาครัฐ โรงเรียนในพื้นที่ สำนักงานพระพุทธศาสนาประจำจังหวัด สำนักวัฒนธรรมจังหวัดร่วมจัดกิจกรรมปฎิญาณตนเป็นพุทธมามกะ

๗. รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมแบบการพัฒนาท้องถิ่น

พระธรรมทูตควรยึดวิธีการเผยแผ่นำหลักการด้านการพัฒนาท้องถิ่น การเป็นพระนักพัฒนามาประยุกต์ใช้ควบคู่กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งวิธีการนี้พระธรรมทูตต้องเป็นนักคิด นักปฏิบัติ โดยอาศัยวิธีการสำคัญที่พระธรรมทูตนำมาใช้ในการจัดทำโครงการพัฒนาท้องถิ่น คือ หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันแก้ปัญหา ร่วมกันรับผิดชอบ หลักความโปร่งใสตรวจสอบได้ หลักความเป็นธรรม เสมอภาคกันทุกคน หลักถูกต้องตามกฎหมายระเบียบ กติกาที่ร่วมกันวางไว้ (หลักนิติธรรม) ที่ไม่ผิดต่อกฎหมายบ้านเมือง และไม่ขัดศีลธรรมจรรยาอันดีงามของสังคมชุมชน หลักความรับผิดชอบต่อทุกคนในชุมชนเป็นเจ้าของร่วมกันในโครงการต่างๆ ที่จัดตั้งขึ้น ทำให้เกิดความรักและหวงแหนในผลประโยชน์ของชุมชน และหลักความคุ้มค่า มองเห็นประโยชน์ในอนาคตเพื่อลูกหลาน ดำเนินโครงการ กิจกรรมต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดการพัฒนาท้องถิ่น พัฒนาวัด แก้ไขปัญหาสังคมที่พระเป็นผู้นำในชุมชน ส่งการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมในชุมชนควบคู่กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๘. รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมแบบการทำกิจกรรมสังคมสงเคราะห์

พระธรรมทูตควรยึดวิธีการเผยแผ่ที่มีการสงเคราะห์ประชาชนและในต่างถิ่น บน **พื้นฐานพระสงฆ์ผู้มีความเมตตา** โดยจัดสวัสดิการสงเคราะห์แก่ชุมชน คือ การนำพัฒนาท้องถิ่นของ พระธรรมทูตประจำจังหวัด เป็นการแสดงบทบาทการนำพัฒนาท้องถิ่นในด้านสาธารณสงเคราะห์ ที่เกี่ยวกับ โรงเรียน ทนุการศึกษา อาหาร เครื่องนุ่งห่ม สิ่งก่อสร้าง สาธารณประโยชน์อื่นๆ เพราะธรรมทูตคิดว่าในฐานะเป็นพระสงฆ์ย่อมต้องผูกพันกับชุมชน และต้องช่วยเหลือชุมชนที่ตนเอง เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน สนับสนุนการศึกษา คือ ลักษณะแรก เป็นการให้บริการทางการศึกษา โดยตรง ได้แก่ การจัดให้มีโรงเรียนพระปริยัติธรรมสำหรับพระภิกษุสามเณร โรงเรียนสำหรับฆราวาส โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และสำนักปฏิบัติธรรม ลักษณะที่สอง เป็นการให้บริการ ทางการศึกษาโดยอ้อม ได้แก่ การจัดให้มีการเผยแผ่ธรรมะ การให้บริการห้องสมุดและพิพิธภัณฑ์

จัดให้มีสถานพยาบาล คือ โดยเฉพาะการรักษาโรคด้วยสมุนไพรพื้นบ้าน ก็จะเป็นการ ให้การสงเคราะห์ชาวบ้านที่ได้รับความเดือดร้อนเจ็บไข้ได้ป่วยด้วยยาสมุนไพร รวมทั้งแนะนำส่งเสริม ให้ชาวบ้านรู้จักพึ่งพาตนเองด้วยการปลูกสมุนไพรที่จำเป็น อย่างน้อยๆ ก็จะช่วยปฐมพยาบาล ได้ใน เบื้องต้น การจัดให้ความรู้เรื่องการรักษาโรคต่างๆ ทั้งแผนโบราณและแผนปัจจุบัน โดยร่วมกัน โรงพยาบาลประจำอำเภอและโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล ตลอดทั้งการ ให้ความร่วมมือ การหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ความรู้ในการดูแลรักษาสุขภาพแก่ประชาชน ในชุมชน

วัดเป็นสถานใกล้เคียง คือ พระธรรมทูตบางรูปมีปฏิภาณไหวพริบและมีความรู้เรื่องข้อ กฎหมายและกระบวนการประนีประนอม มีเทคนิควิธีพูดจูงใจให้คนเชื่อ มีภาวะความเป็นผู้นำสูง มีปฏิปทาน่าเลื่อมใสน่าเกรงขาม และคุณลักษณะพิเศษเฉพาะ ใกล้เกลี่ย ประนีประนอม ตัดสินปัญหา ข้อพิพาทอย่างเป็นธรรมและทำให้คนอยู่ร่วมกันได้ เพราะบางข้อพิพาทไม่ใช่เรื่องใหญ่โตอะไร แต่ ชาวบ้านบางคนก็ขัดข้องหมองใจกัน เมื่อได้พระธรรมทูตที่มีคุณลักษณะพิเศษ ดังกล่าวก็ช่วยทำให้ ชาวบ้านที่เกิดข้อพิพาทอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ และยอมรับในการตัดสิน ของพระสงฆ์ที่เป็น พระธรรมทูต เป็นต้น

การจัดวัดของพระธรรมทูตให้เป็นสถานที่สงเคราะห์ประชาชนในรูปแบบต่าง ๆ พระ ธรรมทูตต้องคำนึงถึงภาระที่จะต้องแบกรับไม่ให้เกิดผลกระทบภายหลังตามมา โดยปรับให้เหมาะสม ตามสภาพปัจจุบันที่สามารถดำเนินการให้เกิดประโยชน์ควบคู่กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๔.๖ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

แผนภาพที่ ๔.๕ แสดงองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยพระธรรมทูตมีรูปแบบและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในจังหวัดอ่างทองในลักษณะของการปรับประยุกต์วิธีการตามสภาพปัญหาของสังคมที่มีปัจจัยทั้งด้าน บวกและด้านลบต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา กระแสการบริโภคสื่อของประชาชนขัดแย้งกับการ เผยแผ่พระพุทธศาสนา ช่วยสนับสนุนให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเร็วขึ้นเข้าถึงผู้สนใจได้ทั่วถึง ใช้งบประมาณน้อยผ่านสื่อต่าง ๆ ที่มีอยู่ รูปแบบการเผยแผ่สรุปได้ดังนี้

๑. รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมแบบการแสดงธรรมเทศนา

การแสดงธรรมเทศนาแบบปุจฉาและวิสัชนา ส่วนมากนิยมในการทำบุญงานต่างๆ ทั้ง งานมงคล และอวมงคล เช่น งานฉลองอายุ ฉลองพระบวชใหม่ และฉลองอาคารสถานที่ต่างๆ ที่สร้างขึ้น เพื่ออุทิศเป็นบุญกุศล ตลอดถึงงานศพ งานทำบุญอุทิศ แสดงธรรมในบางโอกาสที่มีการสวดพระ พุทธมนต์หรือเจริญพระพุทธมนต์ ที่มีการทำบุญฉลองเลี้ยงพระเสร็จแล้ว การมีเทศน์ต่อถือว่าเป็นบุญ พิธีใหม่นิยมเริ่มต้นด้วยการให้อุบาสกอาราธนาศีล พระให้ศีล สมาทานศีล อาราธนาธรรม พระแสดงธรรม เมื่อจบการแสดงธรรม

๒. รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมแบบการบรรยายธรรมหรือปาฐกถาธรรม

การติดต่อสถานที่เพื่อบรรยายธรรมด้วยตนเอง คือ พระธรรมทูตมักมีการเขียนโครงการ เผยแผ่ธรรมประจำปีตามแผนปฏิบัติการ ซึ่งได้มีการประชุมวางแผนและมอบหมายภารกิจ เช่น ช่วง ระยะเวลา กลุ่มเป้าหมาย พื้นที่ หัวข้อธรรมที่ใช้บรรยาย ซึ่งอาจมีการประยุกต์ใช้หลักธรรมให้ สอดคล้องกับสถานการณ์บ้านเมืองและนโยบายของรัฐบาลและคณะสงฆ์ เมื่อเขียนโครงการเสร็จใน เอกสารโครงการจะได้รับการรับรองหรือให้ความเห็นชอบจากหัวหน้าพระธรรมทูตประจำจังหวัด

๓. รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมแบบการบรรยายธรรมผ่านสื่อแพร่ภาพหรือสถานีวิทยุกระจายเสียงออกอากาศ

การเผยแผ่ธรรมผ่านสื่อต่าง ๆ โดยการจัดทำรายการของพระธรรมทูต เช่น รายการ ประเภทข่าว คือ ข่าวและเหตุการณ์ปัจจุบัน รายการประเภทความรู้ คือ อภิปรายและโต้ตอบทาง โทรศัพท์ รายการประเภทบันเทิง คือ บทเพลงธรรมะ สารธรรมะ นำธรรมะไปใช้ ในชีวิตประจำวัน รายการโฆษณาและบริการธุรกิจ คือ วัดมีงานก็จะประกาศวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วิทยุกระจายเสียงมีอิทธิพลต่อชีวิตประจำวัน และกิจวัตรเบ็ดเตล็ดอื่น ๆ เป็นต้น

๔. รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมแบบการจัดโครงการส่งเสริมคุณธรรมต่างๆ

พระธรรมทูตจัดทำแผนงานโครงการต่าง ๆ ร่วมกับหน่วยงานในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริม คุณธรรมต่าง ๆ แก่ประชาชน เช่น โครงการบรรพชาอุปสมบทเนื่องในวัดสำคัญของชาติ โครงการ บรรพชาสามเณรและอบรมเยาวชน โครงการธรรมสัญจร โครงการเผยแผ่ธรรมในสถานศึกษา เป็นต้น

๕. รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมแบบการนำฝึกสมาธิ

พระธรรมทูตพัฒนาวัดและจัดกิจกรรมในรูปแบบการฝึกสมาธิแก่ประชาชน โดยการทำ สมาธิสามารถทำได้ทุกขณะอิริยาบถ คือ คำอธิบายวิธีการทำสมาธิในชีวิตประจำวัน เวลาที่จะทำสมาธิ นั้นทำได้ทั้งยืน เดิน นั่ง และนอน ในอิริยาบถทั้ง ๔ ให้ประชาชนได้รับความรู้เกี่ยวกับการฝึกสมาธิไป ใช้ในชีวิตประจำวันตามความต้องการ

๖. รูปแบบและวิธีการเผยแพร่ธรรมแบบการนำปฎิญาณตนเป็นพุทธมามกะ

พระธรรมทูตจัดกิจกรรมแสดงตนเป็นพุทธมามกะ มอบตัวเป็นศิษย์ต่อการอบรมพระธรรมทูต ประเพณีนิยมแสดงตนเป็นพุทธมามกะ คือ คราวที่บุตร - หลาน มีอายุพ้นเขตทารก คือระหว่างอายุ ๑๒-๑๕ ปี เพื่อให้เด็กสืบความเป็นชาวพุทธตามตระกูลวงศ์ ที่เป็นชาวพุทธอยู่แล้ว เพื่อให้ได้กระลึกอยู่เสมอว่า ตนเป็นพุทธศาสนิกชน หรือเมื่อเข้าโรงเรียนต่างศาสนา เด็กเข้าศึกษาในโรงเรียนที่สอนวิชาทั้งสามัญศึกษาและวิสามัญศึกษา เพื่อให้นักเรียนเห็นความสำคัญในการที่ตนเป็นชาวพุทธอยู่ร่วมกัน

๗. รูปแบบและวิธีการเผยแพร่ธรรมแบบการพัฒนาท้องถิ่น

พระธรรมทูตนำหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหา ร่วมรับผิดชอบ ในการพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งพระที่ต้องการเผยแพร่พระพุทธศาสนาต้องเป็นแกนนำในชุมชนพัฒนาท้องถิ่นควบคู่กับการเผยแพร่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า

๘. รูปแบบและวิธีการเผยแพร่ธรรมแบบการทำกิจกรรมสังคมสงเคราะห์

พระธรรมทูตจัดสวัสดิการสงเคราะห์แก่ชุมชน สนับสนุนการศึกษา คือ ลักษณะแรก เป็นการให้บริการทางการศึกษา โดยตรง ได้แก่ การจัดให้มีโรงเรียนพระปริยัติธรรมสำหรับพระภิกษุสามเณร โรงเรียนสำหรับฆราวาส โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และสำนักปฏิบัติธรรม ลักษณะที่สอง เป็นการให้บริการ ทางการศึกษาโดยอ้อม ได้แก่ การจัดให้มีการเผยแพร่ธรรมะ การให้บริการห้องสมุดและพิพิธภัณฑ์ สถานพยาบาล โดยเฉพาะการรักษาโรคด้วยสมุนไพรพื้นบ้าน